

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 13 april 1926 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upplåtelse under åborätt av viss jord m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 31 december 1925 dagtecknad proposition, nr 22, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga, jämte annat, här nedan intaget förslag till lag om upplåtelse under åborätt av viss jord. Propositionen, vilken såvitt nu är i fråga hänvisats till lagutskott, har behandlats av första lagutskottet.

I samband med detta förslag har utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 134 av herrar *Lyberg* och *Pålsson*,

nr 211 av herr *Carl Gustaf Ekman m. fl.* samt

nr 213 av herr *Wohlin m. fl.*; ävensom

inom andra kammaren:

nr 284 av herrar *Löfgren* i Stockholm och *Jönsson* i Revinge,

nr 316 av herr *Petersson* i Lerbäcksbym *m. fl.*,

nr 317 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*,

nr 319 av herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.* samt

nr 321 av herr *Hamrin m. fl.*

Beträffande de skäl, som ligga till grund för det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget, tillåter sig utskottet att, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen jämte därvid fogade protokollsutdrag. Vad motionärerna hemställt återgives i det följande aningen i samband med utskottets yttrande över lagförslagets allmänna grunder eller vid behandlingen av förslaget i de delar, som motionerna i varje särskilt fall avse. I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Såsom föredragande departementschefen erinrat, har statens verksamhet för främjande av egnahems- och småbruksrörelsens utveckling bedrivits bland annat genom upplåtande av kronans jord för bildande av smärre bostads- och jordbrukslägenheter. Den upplåtelseform, som därvid kommit till användning, har — bortsett från de fall, då tomträttsinstitutet kunnat

inledning.

tillämpas — i regel varit upplåtelse med full äganderätt. Att äganderätten såsom form för upplåtelse av kronans jord erbjuder avsevärda fördelar torde vara allmänt erkänt. Den frihet i förfogandet över jorden, som äganderätten medför, är ägnad att skänka innehavaren en känsla av trygghet och oberoende, som bidrager att hos honom framkalla ett verkligt intresse för jordbrukets förkovran. På samma gång beredes tillfälle för samhället att frigöra det kapital, som eljest ligger bundet i fastigheten. Emellertid har gjorts gällande, att äganderätten, sådan den hittills tillämpats vid de jordupplåtelse, varom nu är fråga, medför vissa olägenheter. Sålunda har framhållits, att det med nu gällande ordning för försäljning av kronojord vore svårt att tillgodose de mindre bemedlades intresse, då upplåtelse med äganderätt alltid nödvändiggjorde en kontant köpeskilling. Därigenom uteslötes många medborgare, som i övrigt vore villiga och lämpliga att ägna sig åt jordbruk, från möjligheten att förvärva ett eget hem. Det har vidare anmärkts, att sedan jorden upplåtits under äganderätt, staten icke kunde hindra, att de upplåtna lägenheterna gjordes till föremål för spekulation eller användes på sätt, som stode i strid med upplåtelsens syfte. Ej heller vore samhället i tillfälle att utan avsevärda kostnader återförvärva jorden, därest densamma erfordrades för annat ändamål, eller att tillgodogöra sig den å jorden uppkomna värdestegringen.

Tidigare förslag om införande av nya upplåtelseformer.

De olägenheter, som sålunda ansetts förenade med upplåtelse under äganderätt, hava medfört, att vid flera tillfällen fråga väckts om införande jämväl av andra former för upplåtande av publik jord. De framkomna förslagen hava, i stort sett, följt två huvudlinjer. Å ena sidan har man sökt att med utgångspunkt från äganderätten genom inskränkningar i densamma tillvarataga upplåtarens berättigade intressen. Å andra sidan har man velat med bibehållande av upplåtarens äganderätt bereda förvärvaren en tryggad besittningsrätt till jorden. I Kungl. Maj:ts proposition, nr 190, till 1924 års riksdag med förslag till lag om återköpsrätt till fast egendom m. m. lämnades en översikt över tidigare förslag om införande av en i vissa hänseenden begränsad äganderätt. En redogörelse för framkomna förslag om skapande av en tryggad besittningsrätt återfinnes i andra delen av den s. k. kronolägenhetskommissionens den 11 november 1920 avgivna betänkande (II) med förslag till lag om besittningsrätt för obegränsad tid till kronojord och annan publik jord m. m. I detta sammanhang må endast erinras om följande.

Motioner vid 1908 års riksdag.

Vid 1908 års riksdag hemställdes i en inom andra kammaren väckt motion, nr 128, av herr Staaff m. fl., att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta allsidigt utreda, vilka nya former för upplåtelse av jord från stat eller kommun till enskilda kunde vara särskilt ur social synpunkt påkallade och lämpliga, samt därefter för riksdagen framlägga förslag i ämnet. I motiveringen framhölls

bland annat, att det syntes motionärerna önskligt, att utredningen kunde gå ut på någon form av tryggad besittning, som utan att vara betungad med den gamla åborättens svåra olägenheter likväl kunde bevara dess fördelar. Därjämte syntes försäljning med en under vissa, starkt begränsade villkor medgiven återköpsrätt böra komma under övervägande. Motionärerna ville emellertid framhålla, att deras mening icke vore, att all upplåtelse med oinskränkt äganderätt ovillkorligen skulle helt upphöra. I vissa fall borde försäljning ske med äganderätt. Motionärerna hade dock för sin del svårt att tro, att därest betryggande former för besittningsrätt kunde utfinnas, egnahemssträvorna ändock skulle fasthålla vid äganderätten såsom absolut önskemål. Man finge icke av den på många håll rådande opinionen i berörda avseende draga några bestämda slutsatser. Denna opinion kunde kanske ofta nog vara påverkad av en utbredd motvilja mot det gamla åborättsinstitutet, och på en sådan motvilja borde icke rätteligen kunna grundas ett motstånd mot helt andra former av upplåtelse. Framför allt vore att märka, att en upplåtelse under tryggad besittningsrätt möjliggjorde även för den obemedlade att vinna ett eget hem.

I en annan vid samma riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 101, hemställde friherre Adelswärd om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående lag om besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom på grundval av bestämmelserna rörande stadgad åborätt och i överensstämmelse i tillämpliga delar med den för stadssamhällena gällande lagen om tomträtt.

Lagutskottet avstyrkte motionerna i avgivet utlåtande, nr 60, under framhållande bland annat, att det gamla åborättsinstitutet alltmer förlorat i förtroende samt att äganderätten enligt utskottets uppfattning vore den lämpligaste formen för sådana upplåtelser, varom vore fråga. Att för ifrågavarande fall av upplåtelser införa en återköpsrätt syntes utskottet icke lämpligt. Samtidigt medgav emellertid utskottet, att gällande upplåtelse- och betalningsvillkor rörande kronans ifrågavarande lägenheter icke vore odelat tillfredsställande. Helt visst vore enligt utskottets mening för många mindre bemedlade en anordning önskvärd, varigenom en lägenhet av ifrågavarande slag upplättes med nyttjanderätt men med rätt för innehavaren att under fastställda villkor förvärva fullständig äganderätt till densamma. — I en vid utlåtandet fogad reservation hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t i enlighet med det i motionen nr 128 framställda förslaget.

Riksdagen biföll utskottets hemställan, första kammaren utan votering och andra kammaren med 96 röster mot 65, vilka avgåvos för det i motionen nr 128 framställda yrkandet.

Genom proposition, nr 41, framlade Kungl. Maj:t för 1909 års riksdag förslag till grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. Förslaget vilade på grundsatsen, att egnahemsupplåtelse

Proposition till 1909 års riksdag ang. grunder för upplåtande av egnahemslägenheter.

allt fortfarande borde ske under äganderätt och att dessutom tomträttsinstitutet borde få komma till användning. Under ärendets beredning hade även frågan om upplåtelser med åborätt kommit under övervägande. Vid ärendets anmälning i statsrådet framhöll emellertid dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, att han delade deras mening, som ansåge, att denna upplåtelseform icke borde anlitas.

Med anledning av propositionen väcktes bland annat två motioner inom andra kammaren. I den ena motionen, nr 214, av herr Lindhagen m. fl. föreslogs, att för upplåtelser av jordbrukslägenheter skulle införas en form av tryggad arrenderätt. Arrendatorn skulle sålunda vid varje arrendetids slut äga företrädesrätt till förlängt arrende utan konkurrens med andra och med det arrendebelopp, som för varje ny upplåtelse bestämdes efter vissa rimliga grunder. Arrenderätten med tillhörande optionsrätt skulle gå i arv och även under viss kontroll från statens sida kunna försälgas. Optionsrätten borde dock ej utesluta rätt för staten att vid arrendetids utgång återtaga jorden, när denna i något undantagsfall behövdes av staten för annat ändamål. Dessutom borde möjlighet beredas att inteckna arrenderätten. Jämväl i den andra motionen, nr 229, av herr Staafl m. fl. föreslogs införande av en arrenderätt, som kunde ärvas och med vissa inskränkningar föryttras. Arrenderätten, som skulle vara förenad med optionsrätt, borde eventuellt förbindas med möjlighet till inteckning. Vidare anfördes, att den i motionen förordade arrenderätten och upplåtelser med äganderätt lämpligen borde förekomma vid sidan av och i fri tävlan med varandra. Alternativt föreslogs i denna motion skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till bestämmelser angående en arrende- eller besittningsrätt av betryggande art till småbruk å kronodomänerna och vad därmed ägde sammanhang.

Motionerna avstyrktes av statsutskottet, som i sitt utlåtande, nr 146, framhöll bland annat, att det vore synnerligen önskligt, att en utredning snart komme till stånd i syfte att utröna, huruvida och på vad sätt en inskränkning av jordäganderätten lämpligen kunde möjliggöras genom begränsning av rätten att överlåta densamma, men att äganderätten i övriga avseenden syntes vara den i allmänhet lämpligaste formen för ifrågavarande upplåtelser. — I två vid utlåtandet fogade reservationer påyrkades skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till bestämmelser angående en arrende- eller besittningsrätt av betryggande art till småbruk å kronodomänerna och vad därmed ägde sammanhang.

Första kammaren biföll utan meningsskiljaktighet utskottets hemställan, såvitt nu är ifråga, under det att andra kammaren biträdde det i reservationerna framställda yrkandet om skrivelse. På grund av kammarnas skiljaktiga beslut förföll frågan.

Lagbered-
ningen 1909
ang. förköps-
rätt.

Uti sitt den 9 oktober 1909 avgivna betänkande (III) med förslag till jordabalk upptog lagberedningen bland annat bestämmelser, varigenom skulle möjliggöras för kronan, kommun eller municipalsamhälle att vid

överlåtelse av fast egendom förbehålla sig rätt att vid framdeles inträffande försäljning av fastigheten lösa till sig densamma till det pris, som köparen utfäst.

Förslag om införande av nya former för egnahemsupplåtelser från kronans jord väcktes ånyo vid 1910 års riksdag. I en inom andra kammaren väckt motion, nr 109, av herr Staaff m. fl. föreslogs nämligen skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om framläggande av förslag till bestämmelser angående en arrende- och besittningsrätt av betryggande art till småbruk å kronans jordbruksdomäner och vad därmed ägde sammanhang ävensom till de föreskrifter och åtgärder i övrigt, som kunde erfordras för att vederbörligen trygga med äganderätt upplåtna småbruks tillvaro såsom sådana. I motiveringen, som till största delen hämtats från den vid 1909 års riksdag väckta motionen nr 229, uttalades bland annat, att i sammanhang med utredning rörande själva upplåtelseformen jämväl skulle undersökas, huruvida icke en kombination i vissa fall av tryggad besittningsrätt och äganderätt borde kunna ifrågakomma, så att den, som fått sig upplåtet ett småbruk, skulle kunna, då han så önskade, under vissa villkor och förutsättningar förvärva äganderätt därtill. Tillika framhölls, att någon verklig garanti för att, där upplåtelse under äganderätt ägde rum, småbruken bibehölls inom den del av befolkningen, för vilken de avsetts, icke vunnes utan att försäljningsrätten begränsades.

Jordbruksutskottet hemställde i avgivet utlåtande, nr 46, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. — I en vid utlåtandet fogad reservation hemställdes om sådan skrivelse, som föreslagits i motionen.

Utskottets yrkande bifölls av första kammaren utan votering, under det att andra kammaren med 126 röster mot 77 biträdde reservationen, varför frågan även detta år förföll.

Jämväl förslag, som i motioner vid 1911 och 1912 års riksdagar framfördes rörande skrivelser till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till en sådan ordning för upplåtelse av kronodomäner till småbruk, att dessa bleve tillgängliga för mindre bemedlade och såväl brukarens besittning som ändamålet med upplåtelsen skyddades, förföllo på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut.

Vid 1915 års riksdag väcktes inom andra kammaren en motion, nr 54, av friherre Palmstierna, däri hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till lag innebärande rätt för stat, kommun och municipalsamhälle att inom stadsplanerat område försälja fastighet med sådant servitut, att fastigheten, när densamma ånyo utbjödes till försäljning, kunde av staten, kommunen eller municipalsamhället med företrädesrätt få återförväras.

I anledning av motionen hemställde lagutskottet i avgivet utlåtande, nr 48, att riksdagen ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida och i vilken omfattning genom lagstiftning kunde

*Motion vid
1910 års
riksdag.*

*Motioner vid
1911 och 1912
års riksdagar.*

*Motion vid
1915 års
riksdag ang.
återköpsrätt.*

beredas stat, kommun och municipalsamhälle tillfälle att försälja jord med så kallad återköpsrätt.

Utskottets berörda hemställan bifölls av kamrarna utan votering, varefter riksdagens beslut anmäldes genom skrivelse den 27 maj 1915, nr 204.

*Den s. k.
kronolägen-
hetskommis-
sionen.*

Genom beslut den 10 juni 1912 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla visst antal personer med uppdrag att utreda, dels huru lämpliga bestämmelser skulle kunna åstadkommas i syfte att, där staten med äganderätt uppläte jord för bildande av egna hem, ändamålet med upplåtelseorna måtte tryggas, så att den upplätta jorden ej skulle sedermera kunna övergå till helt annan användning, och dels huruvida för främjande av egnahemsrörelsens utveckling i vårt land upplåtelse av områden från de under förvaltning av domänstyrelsen ställda och för statsverkets räkning utarrenderade jordbruksdomäner ävensom statens skogsdomäner med undantag av kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen skulle kunna ske, förutom med äganderätt, jämväl med tryggad besittningsrätt, samt att, därest utredningen därtill föranledde, uppgöra förslag till de grunder och författningar, som befunnas för ändamålet erforderliga.

De på grund av nämnda beslut tillkallade sakkunniga — den så kallade kronolägenhetskommissionen — avgåvo den 7 mars 1916 ett betänkande (I) med förslag rörande tillfälliga åtgärder till förebyggande att av kronan upplätta egnahemslägenheter användes för annat ändamål än med upplåtelsen avsetts. Förslaget avsåg att bereda kronan möjlighet att vid överlåtelse av fast egendom göra förbehåll inskränkande ägarens rätt att överlåta eller inteckna egendomen, en utväg, vilken de sakkunniga tänkte sig sedermera skola avlösas av en mera permanent lagstiftning med uppgift att trygga, att av kronan med äganderätt upplätta egnahemslägenheter bibehölles såsom sådana. De sakkunniga anförde bland annat, att då det gällde att i lagstiftningsväg åstadkomma bestämmelser till förhindrande därav att sålunda uppläten jord användes för annat ändamål än det avsedda, ville det synas som om det därutinnan enda verksamma medlet vore att stadga återköpsrätt för staten till ifrågavarande jord, så att staten kunde, när det funnes erforderligt, vinna densamma åter. Röster hade ock höjts för tillgripande av en sådan åtgärd. Å annat håll hade betänkligheter däremot yppats, varvid med styrka framhållits, att en förefintlig återköpsrätt skulle för fastighetsägaren skapa ett osäkerhetstillstånd, som betoge honom all lust för fastighetens förkovran och ingalunda vore förenligt med den verkliga äganderätten. Såsom ett mera lämpligt medel hade föreslagits så kallad förköpsrätt, varom lagberedningen utarbetat förslag till bestämmelser. De sakkunniga ville framhålla, att därest lagberedningens berörda förslag bleve upphöjt till lag, därmed ett avsevärt steg vore taget till åstadkommande att av staten för bildande av egna hem med äganderätt uppläten jord bibehölles för det med upplåtelsen

äsyftade ändamål och till förhindrande av obehörig spekulation i dylik jordupplåtelse.

Lagrådet, vars utlåtande över de sakkunnigas förslag inhämtades, fann sig på skäl, vilka återfinnas i lagrådets protokoll för den 16 mars 1916, icke kunna tillstyrka förslaget. Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 24 mars 1916 fann Kungl. Maj:t de sakkunnigas betänkande icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Efter fortsatt utredningsarbete beträffande frågan, huruvida för främjande av egnahemsrörelsens utveckling upplåtelse av områden från ovannämnda slags jordbruks- och skogsdomäner kunde ske, förutom med äganderätt, jämväl med tryggad besittningsrätt, avgav kronolägenhetskommissionen den 11 november 1920 betänkande (II) med förslag till lag om besittningsrätt för obegränsad tid till kronojord och annan publik jord ävensom vissa andra därav föranledda lagförslag. Kommissionen gjorde gällande, att äganderätten fortfarande hade stor betydelse som upplåtelseform, där vederbörande spekulanter själva föredroge densamma vid sina jordförvärv samt omständigheterna från det allmännas sida icke gjorde annan upplåtelseform önskvärd. Men där det sistnämnda vore fallet och där kronans upplåtelse av jord till obemedlade och mindre bemedlade skulle väsentligen främjas genom att någon köpeskilling för den upplåtna jorden icke ifrågakomme, erfordrades enligt kommissionens mening en upplåtelseform, som jämte förmånen av frihet från köpeskilling beredde brukaren och hans efterkommande trygghet i besittningen av den upplåtna fastigheten med däri genom deras arbete och kostnader vunna förbättringar, men tillika i erforderlig mån bevarade äganderätten hos kronan.

En ledamot av kommissionen, herr Wohlin, reserverade sig mot det framlagda förslaget till lag om besittningsrätt och förordade i stället utarbetande av en jordupplåtelseform, byggd på grundsatsen »köp mot avgäld», varvid avgälden borde vara fixerad och kunna efter vissa grunder avlösas samt kontroll över egnahemsbrukarens disposition över lägenheten förekomma endast så länge avgälden icke vore till fullo avlöst och eventuellt byggnadslån till fullo inbetalt.

Sedan yttranden över kommissionens förslag inhämtats från ett flertal myndigheter, utarbetades på grundval av berörda förslag inom jordbruksdepartementet det förslag till lag om åborätt, för vilket redogöres i det vid förevarande proposition fogade statsrådsprotokollet för den 8 januari 1923, då förslaget remitterades till lagrådet. Lagrådets yttrande återfinnes i det propositionen bifogade protokollet för den 27 juni 1923.

Vid 1924 års riksdag framlade Kungl. Maj:t genom ovan omnämnda proposition, nr 190, ett förslag till lag om återköpsrätt till fast egendom jämte vissa därav föranledda författningar. Förslaget avsåg att införa en ny upplåtelseform, byggd på äganderättens grund. Samhällets intresse skulle tillgodoses på det sätt, att tillfälle bereddes upplåtaren att i samband med villkor om skyldighet för fastighetens innehavare att använda

*Proposition
till 1924 års
riksdag ang.
återköpsrätt.*

densamma för visst ändamål eller ock underlåta viss användning, göra förbehåll om rätt att enligt närmare angivna regler köpa fastigheten åter. I syfte att betrygga ändamålet med jordupplåtelsen stadgades, att dylik återköpsrätt skulle inträda bland annat, om det avtalade villkoret angående fastighetens användning åsidosattes och vad i sådant hänseende förekommit icke funnes vara av ringa betydighet, samt om fastigheten vanvårdades så att det ändamål, för vilket densamma enligt sådant villkor skulle användas, uppenbarligen äventyrades, liksom då fastigheten på grund av ändrade förhållanden befundes uppenbart olämplig att användas enligt villkor, som avtalats i samband med återköpsrätten. Samhällets intresse att kunna återförvärva jorden, därest i framtiden behov yppades att åter komma i besittning av densamma, tillgodosågs genom föreskrift, att återköpsrätt finge utövas jämväl i sådana fall, då ägaren för yttrade fastigheten till annan än närskyld person eller den, som ägde lott i fastigheten. Löseskillingen vid fastighetens återtagande bestämdes på sådant sätt, att samhället komme i åtnjutande av den värdestegring, som hänförde sig till annan användningsmöjlighet än den för jordägaren tillåtna. Den nya upplåtelseformen skulle kunna användas beträffande fastighet, som tillhörde kronan, kommun eller municipalsamhälle eller eljest vore i allmän ägo. — Med anledning av propositionen väcktes inom riksdagen två motioner, den ena, nr 288, i första kammaren av herr Nothin m. fl. och den andra, nr 426, i andra kammaren av herr Johansson i Uppmälby m. fl., i vilka motioner yrkades avslag å propositionen.

Första lagutskottet hemställde i avgivet utlåtande, nr 40, att riksdagen måtte lämna propositionen utan bifall. — I en vid utlåtandet fogad reservation av fem utskottsledamöter föreslogs, att riksdagen måtte bifalla propositionen med den ändring, att användningen av det nya institutet begränsades till städer och vissa därmed likartade samhällen. Såsom skäl för denna begränsning framhölls i reservationen, att de framlagda lagförslagen icke för yttrande varit remitterade till annan myndighet än lagrådet. Vad särskilt anginge frågan om det föreslagna rättsinstitutets införande för landsbygden, hade det enligt reservanternas mening varit önskvärt, att länsstyrelserna samt de centrala myndigheter, vilka förvaltningen av kronans jord ålåge, beretts tillfälle att yttra sig över förslagen. För städernas del framträdde avsaknaden av yttranden över förslagen vida mindre skarpt mot bakgrunden av de framställningar, som tidigare framkommit i syfte att närmast för användning i städerna erhålla just en lagstadgad återköpsrätt. Efter en redogörelse för dessa framställningar funno reservanterna, att det egentligen blott för städernas och de stadsliknande samhällenas del kunde anses tillfullo ådagalagt, att ett behov av lagstiftning i den ifrågasatta riktningen verkligen föreläge.

Kamrarna biträdde nämnda reservation, första kammaren utan votering och andra kammaren med 115 röster mot 68. Riksdagens beslut anmäldes

i skrivelse den 6 juni 1924 (nr 331), varefter lagar i ämnet utfärdades den 20 i samma månad.

1924 års riksdag hade även i annat sammanhang att taga ställning till frågan om nya former för upplåtande av publik jord. I två inom riksdagen väckta, likalydande motioner, den ena, nr 95, i första kammaren av herr Lindhagen m. fl. och den andra, nr 176, i andra kammaren av herr Johansson i Uppmälby m. fl., föreslogs nämligen, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt framläggande av lagförslag rörande upplåtelse med åborätt av jord utav krono- eller ecklesiastisk natur. Motionärerna anslöto sig i huvudsak till det förslag, som den 8 januari 1923 remitterats till lagrådet.

Motioner vid 1924 års riksdag ang. besittningsrätt.

I avgivet utlåtande, nr 42, hemställde första lagutskottet, att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. — Vid utlåtandet var fogad bland annat en reservation, däri hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, dels att Kungl. Maj:t måtte ägna fortsatt uppmärksamhet åt frågan om lämpliga nya former för upplåtelse av statens domäner för främjande av egnahemsrörelsen och bildande av nya smärre jordbruk samt därvid jämväl taga under övervägande, huruvida upplåtelse av kronans jord kunde ske med tryggad besittningsrätt, dels ock att, därest efter ytterligare utredning och överarbetning av kronolägenhetskommissionens i ämnet avgivna förslag skulle finnas, att en tryggad besittningsrätt kunde anordnas med tillbörligt tillgodoseende av såväl det allmännas som nyttjanderättshavarens befogade intressen, Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Kamrarna antogo berörda reservation, första kammaren med 52 röster mot 47 och andra kammaren med 114 röster mot 71, varefter riksdagens beslut anmäldes genom den i förevarande proposition omförmälda skrivelsen den 6 juni 1924, nr 333.

I anslutning till riksdagens sistberörda hemställan har nu förenämnda på kronolägenhetskommissionens utredning grundade förslag till lag om åborätt omarbetats inom jordbruksdepartementet. Resultatet av denna omarbetning, vid vilken lagens rubrik ändrats till lag om upplåtelse under åborätt av viss jord, har genom förevarande proposition framlagts för riksdagen.

Nu föreliggande förslag.

Med det framlagda lagförslaget avses att skapa en form för upplåtande av kronans jord under tryggad besittningsrätt. Enligt förslaget bibehåller kronan äganderätten till jorden och upplåter till brukaren en besittningsrätt för obegränsad tid (åborätt). Den upplåtna rättigheten är ärftlig och förytterlig. Avtal om jords upplåtande under åborätt träffas av länsstyrelsen och skall upprättas i skriftlig form. Sedan åborätt upplåtits, skall byggnad, stängsel eller annan för stadigvarande bruk avsedd anläggning, som finnes å fastigheten, såsom tillhör hänföras till åborätten. Till åbo må antagas

Lagförslagets allmänna grunder.

allenast svensk medborgare, som råder över sig och sin egendom. I vissa fall — såsom då åborätten förvärvats av nära anförvant till den förutvarande åbon — kan förvärvaren bliva antagen till åbo utan hinder av underårighet. Har åborätten övergått till åbons make eller annan honom närstående person, äger länsstyrelsen ej vägra att godtaga denne såsom åbo, med mindre han finnes vara därtill uppenbart olämplig eller hans antagande eljest skulle vara oförenligt med det ändamål, för vilket åborätten upplåtits. Överlåtelse av åborätt skall ske skriftligen. Den som annorledes än genom upplåtelse åtkommit åborätt har att inom viss tid hos länsstyrelsen söka att bliva antagen till åbo. Försummas sådan ansökan och uraktlåter förvärvaren trots vitesföreläggande att fullgöra dylikt åliggande, äger länsstyrelsen förordna, att åborätten med tillbehör skall säljas å offentlig auktion. Om sökande ej är behörig att antagas till åbo, skall länsstyrelsen giva honom lämpligt råd om att överlåta åborätten till annan. Försittes sålunda förelagd tid eller kan den, till vilken åborätten överlåtits, ej antagas till åbo, skall åborätten likaledes säljas å offentlig auktion.

Åbo har skyldighet bland annat att, där ej länsstyrelsen medger undantag, vara bosatt å fastigheten, att bruka denna som en enhet för sig, att hava fastigheten försedd med erforderliga byggnader, att städse hålla fastigheten i gott stånd och hava de erforderliga byggnaderna brandförsäkrade till fulla värdet. I annan mån än från kronans sida medgivits äger åbon ej nyttja fastighetens skog eller taga torv från torvmosse eller annorledes än för fastighetens behov använda stenbrott, grustäkt eller dylikt. Därest åbon åsidosätter sina skyldigheter och vad han i sådant hänseende låtit komma sig till last icke är av ringa betydelse, är åborätten förverkad och kronan berättigad att efter uppsägning skilja åbon från åborätten, vilken därefter skall säljas å offentlig auktion.

För åborätten skall erläggas avgäld. Denna, som i regel bestämmes för tjugu år i sänder, fastställes i naturaprodukter men utgår i penningar efter senast bestämda medelmarkegångspris. Avgäldens bestämmande sker efter uppskattning av den behållna avkastning, som under medelgoda år erhålles av fastigheten, därest den brukas på sätt, som bäst överensstämmer med dess läge, storlek och beskaffenhet. Finnes vid bestämmandet av avgäld för ny avgäldstid avkastningens värde hava ökat eller minskat, skall hänsyn till den timade ändringen tagas blott i den mån det är uppenbart, att den tillkommit utan åbos åtgärd eller vållande. I regel får avgälden ej höjas med mera än tjugu procent av den för löpande avgäldstid bestämda avgälden. Avgäld för ny avgäldstid fastställes av en för länet i dess helhet eller viss del därav utsedd s. k. avgäldsnämnd.

Då åborätten övergått till ny innehavare, äger kronan att i viss ordning återtaga fastigheten. Har åborätten förvärvats av nära anförvant till den förutvarande åbon, kan återtagande dock ej ske, med mindre den nye innehavaren icke kan godtagas såsom åbo. Vid återtagandet skall kronan utgiva full lösen för åborätten med den jordförbättring, som vunnits, för bygg-

nader och andra tillbehör till åborätten samt för utsäde och gröda å fastigheten. För vissa fordringar äger kronan retentionsrätt i åbon tillhöriga lösören och byggnader. Hos länsstyrelsen skall föras bok över samtliga under åborätt upplåtna fastigheter inom länet. I boken skall beträffande varje fastighet antecknas dess namn och beteckning i övrigt, åbons namn, den årliga avgälden m. m.

Enligt ett genom proposition nr 23 för riksdagen framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 § handelsbalken åtnjutes för vissa fordringar förmånsrätt i åborätten med tillbehör.

De med anledning av propositionen väckta motionerna utgå alla från den uppfattningen, att åtgärder böra vidtagas för underlättande av upplåtelse från kronans jord. I fråga om den lämpligaste formen för dylika upplåtelser hava emellertid olika meningar kommit till synes.

*Motioner ang.
andra upplå-
telseformer
eller ändring i
förslaget
allmänna
grunder.*

I den av herr Petersson m. fl. inom andra kammaren väckta motionen har hemställts, att riksdagen — med avslag å propositionen och under uttalande, att upplåtelse av jord från statens domäner för bildande av nya jordbruk enligt riksdagens mening skulle ske med äganderätt eller med rätt för upplåtelsetagaren att efter viss tid övergå till äganderätt — ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i förnyat övervägande, huruledes statens för jordbruksändamål tjänliga jord måtte kunna i större utsträckning än som för närvarande skedde tagas i anspråk för bildande av nya, självständiga jordbrukslägenheter och egna hem, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, som kunde framgå ur berörda övervägande.

Uti de i huvudsak likalydande motioner, som avgivits i första kammaren av herr Wohlin m. fl. och i andra kammaren av herr Svensson m. fl., har yrkats, att riksdagen måtte dels avslå propositionen dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående sådana regler vid försäljningen av kronojord till egna hem, att vederlaget i sin helhet bestämdes i årlig avgäld, med rätt för köparen att, därest han framdeles skulle finna det med sin fördel förenligt, efter lämpliga grunder avlösa avgälden.

I den av herrar Lyberg och Pålsson inom första kammaren väckta motionen samt i den därmed likalydande motion, som inom andra kammaren avgivits av herrar Löfgren och Jönsson, har gjorts gällande, att den modifierade äganderättsformen borde givas företräde framför eller åtminstone utrymme jämte besittningsformen. Den förra skulle innebära, att köpskillningens erläggande fördelades på ett flertal år, och syntes i erforderlig grad säkerställa samhällets intressen, om meddelade inskränkningar i äganderätten huvudsakligen omfattade skyldighet för förvärvaren att, där ej särskilt undantag medgäves, bo å fastigheten och använda den såsom en jordbruksenhet för sig, ävensom att staten förbehölls rätt till återköp, om fastigheten skulle visa sig behöflig för visst statsändamål. I anslutning härtill hava nämnda motionärer föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt utarbета och för riksdagen fram-

lägga förslag till lagstiftning, varigenom bereddnes möjlighet att till enskilda för bildande av jordbrukslägenheter upplåta kronan tillhörig jord med äganderätt under former, som sålunda angivits, samt att bifall helt eller delvis till propositionen gjordes beroende av riksdagens beslut om avlåtande av sådan skrivelse.

I de likalydande motioner, som avgivits i första kammaren av herr Ekman m. fl. och i andra kammaren av herr Hamrin m. fl. liksom i den av herr Olsson m. fl. väckta motionen har, såvitt angår förslaget allmänna grunder, förordats sådan ändring däri, att åbo tillerkändes rätt att under vissa villkor med äganderätt inlösa den av honom innehavda lägenheten.

Utskottet.
Lagförslaget
allmänna
grunder.

I likhet med föredragande departementschefen anser utskottet, att den i propositionen föreslagna upplåtelseformen erbjuder avsevärda fördelar. Främst är härvid att märka, att vid förvärv av jord under denna upplåtelseform icke kräves någon köpeskilling. Att denna omständighet är av mycket stor betydelse lär icke kunna förnekas. Därigenom möjliggöres även för personer utan kapital att under betryggande former förvärva eget jordbruk. Den nya upplåtelseformen synes därför ägnad att tillgodose de obemedlades och mindre bemedlades intresse att uppnå en ekonomiskt tryggare ställning. Detta syfte kan ej i samma grad vinnas genom försäljning, även om staten medgiver förmånliga betalningsvillkor. Genom kravet på köpeskilling utslutas många personer från möjligheten att under äganderätt grunda ett eget hem.

Mot den ifrågasatta åborätten har i flera av de väckta motionerna framhållits, att åbon, som icke har möjlighet att i likhet med självägaren erhålla inteckning, i följd därav skulle hava svårare än denne att anskaffa de för uppsättande av jordbruk erforderliga medlen. Då emellertid köparen av en fastighet i regel icke kan erhålla lån mot inteckning i fastigheten till köpeskillingens hela belopp, torde åbon — som icke har någon köpeskilling att betala — i förevarande hänseende ej befinna sig i sämre ställning än självägaren. Fastmera torde åbon i motsats till köparen kunna använda hela den personliga kredit, varöver han må förfoga, för övertagande eller uppförande av byggnader och anskaffande av inventarier. Märkas bör även, att enligt ett förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i de av riksdagen antagna allmänna villkor och bestämmelser för statens egnahemslånerörelse, vilket förslag genom proposition nr 24 förelagts innevarande riksdag, åbo under i huvudsak samma villkor, som gälla för lån till annan egnahemsbyggare, skall kunna erhålla lån för uppförande eller inlösen av byggnad å fastigheten. Enligt ett genom samma proposition framlagt förslag till grunder för upplåtande från vissa kronoegendomar av jordbrukslägenheter under åborätt m. m. skall åbo även kunna erhålla anstånd med gäldande av köpeskilling för kronan tillhöriga byggnader. Därest nämnda båda förslag vinna riksdagens bifall, torde kreditfrågan bliva ordnad på ett för åborna förmånligt sätt.

Det nya rättsinstitutet synes även väl ägnat för tillvaratagande av samhällets intresse. Vid användande av denna upplåtelseform vinnes säkerhet, att den upplåtna jorden icke göres till föremål för spekulation eller användes på sådant sätt, att det med upplåtelsen avsedda syftet förfelas. Därjämte beredes möjlighet för samhället att i vissa fall under enklare former än expropriation återtaga jorden och att i viss mån tillgodogöra sig därå uppkommen värdestegring. I några av de väckta motionerna har visserligen framhållits, att någon spekulation av betydelse i egnahemsfastigheter icke vore att befara, men denna uppfattning motsäges i viss mån av en genom kronolägenhetskommissionen år 1913 verkställd undersökning. Senast under innevarande år har också riksdagen framhållit behovet av åtgärder till förhindrande av sådan spekulation. I skrivelse den 10 mars 1926, nr 70, däri riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd undersökning låta utarbета en plan för styckning av därför lämpade kronoegendomar samt för nästkommande riksdag framlägga förslag i ärendet, har nämligen riksdagen i motiveringen till berörda hemställan uttalat, att då i vissa fall kunde tänkas, att spekulationsintressen skulle kunna göra sig så gällande, att det med upplåtelsen avsedda syftet kunde komma att äventyras, sådana villkor borde uppställas vid upplåtelsen, att det upplåtna jordområdet komme att för framtiden bibehålla sin karaktär av självständigt jordbruk.

Såsom skäl mot införande av den i propositionen ifrågasatta upplåtelseformen har från flera håll gjorts gällande, att inom den jordbrukande befolkningen äganderätten allmänt betraktades som den enda säkra formen för jordinnehav och att i följd därav en besittningsrätt icke skulle kunna vinna förtroende. Utskottet vill för sin del icke bestrida, att flerstädes finnes en fast övertygelse rörande äganderättens företräde framför andra upplåtelseformer. Förbises får emellertid icke, att ett stort antal jordbrukare dock besitter annans jord under mindre förmånliga villkor än dem åborätten kan bjuda, samt att det här gäller att bistå företrädesvis de medborgare, som icke hava möjlighet att åtkomma jord under äganderätt. I viss mån torde även, såsom departementschefen framhållit, uppfattningen rörande äganderättens ovillkorliga företräde hava sin grund däri, att någon annan form för upplåtelse av jordbrukslägenheter under betryggande villkor hittills icke stått öppen. Märkas bör jämväl, att den nya upplåtelseformen icke avser att utesluta upplåtelse under äganderätt, och att hinder icke möter att med åborätten förena rätt för åbon att under vissa förutsättningar förvärva äganderätt till den av honom innehavda jorden.

I visst sammanhang med nu berörda synpunkter står även den anmärkningen, att det framlagda lagförslaget innehåller så allvarliga inskränkningar i åbons rätt, att det kan befaras, att åborättsupplåtelse komma att bli föga eftersökta. Med anledning härav vill utskottet erinra, att tillgodoseendet av samhällets intresse icke kan ske utan att åbons rätt i vissa hänseenden begränsas. Såsom departementschefen framhållit, får strävan att stärka åbons ställning icke drivas så långt, att viktiga allmänna in-

tressen bliva lidande. Det framlagda förslaget synes emellertid enligt utskottets uppfattning på ett i huvudsak lämpligt sätt tillvarata såväl kronans som brukarens intressen. De begränsningar, som uppställts i fråga om den sistnämndes rätt att förfoga över fastigheten, torde i endast ringa mån rubba hans känsla av trygghet och oberoende. Vad särskilt angår kronans möjlighet att under vissa omständigheter återtaga fastigheten, är att märka, att denna möjlighet reglerats på sådant sätt, att den ej medför något intrång i besittningsrätten för åbon och hans närmaste. Genom de stadganden, som föreslagits rörande avgäldens bestämmande vid förnyad avgäldssättning, synes även trygghet vinnas, att vid den periodiska omregleringen av avgälden åbons intresse kommer att i erforderlig mån beaktas. Emellertid har utskottet på vissa punkter ansett sig böra i förslaget föreslå ändringar, ägnade att än mera stärka åbons ställning. För dessa ändringar redogöres i det följande.

Vidkommande slutligen den framställda anmärkningen, att tillämpningen av den nya besittningsformen skulle medföra betydande kostnader för staten, bör erinras, att, såsom departementschefen framhållit, institutet icke torde åsamka statsverket större kostnader än nu rådande system för försäljning och förvaltning av kronans domäner. Ej heller synas de uppgifter, som genom den nya upplåtelseformen komme att påläggas myndigheterna, ägnade att väcka betänkligheter. Beaktas bör jämväl, att skapandet av nya, bärkraftiga jordbruk innebär för samhället fördelar, som icke kunna direkt uppskattas i penningar.

Med stöd av det anförda och då riksdagen genom ovan omförmälda skrivelse den 6 juni 1924, nr 333, uttalat sig för anordnandet av en tryggad besittningsrätt, anser sig utskottet böra tillstyrka införandet av en upplåtelseform av den typ, som avses i propositionen.

Beträffande utformningen av den föreslagna besittningsrätten har inom lagrådet hemställts, att institutet måtte anordnas på sådant sätt, att möjlighet vunnas till in-teckning i den upplåtna rättigheten. Jämväl herrar Lyberg och Pålsson samt Löfgren och Jönsson hava i de av dem väckta motionerna förordat anordnande av ett inskrivnings- och in-teckningsförfarande. Detta förslag kan utskottet icke biträda. I likhet med departementschefen och på de av honom anförda skälen anser utskottet, att ett dylikt förfarande skulle medföra betydande praktiska olägenheter utan att bereda någon väsentlig nytta.

En fråga, som icke beröres i det framlagda förslaget, är spörsmålet om de förutsättningar, under vilka åbo må med äganderätt inlösa den av honom innehavda fastigheten. Därav följer dock icke, att åbo skulle vara utesluten från möjligheten att friköpa den upplåtna jorden. Givetvis äger han, när han så finner lämpligt, att göra framställning därom, och det blir i varje särskilt fall beroende på prövning, huruvida ansökningsen kan bifallas. Emellertid kunna starka skäl anföras för den meningen, att åbo i förevarande hänseende bör erhålla en förmånligare ställning. Visserligen synes den nu föreslagna besittningsrätten vara ägnad att erbjuda brukaren trygghet i innehavet av jorden och säkerhet, att resultatet av hans arbete och kostnader

kommer honom och hans närmaste tillgodo, men flerstädes anses dock, som redan berörts, äganderätten vara den enda form för jordinnehav, som kan skänka brukaren full trygghet. Betydelsen av denna uppfattning, som torde vara fast grundad i nedärvda åskådningar, får icke underskattas. Samhörighet med jorden och känsla av trygghet i innehavet av densamma äro nödvändiga för att hos brukaren skapa intresse och arbetsglädje. Med hänsyn härtill och då många av dem, som ägna sig åt jordbruk, icke anse sig kunna vinna denna samhörighets- och trygghetskänsla under annan förutsättning än att de erhålla äganderätt till den jord, de bruka, synes rätt böra tillförsäkras åbo att ernå denna eftersträfvade besittningsform. Utskottet anser sig därför böra föreslå sådan ändring av det framlagda förslaget, att med åborätten förenas rätt för åbon att under vissa förutsättningar inlösa den till honom upplåtna fastigheten. En dylik ändring synes utskottet i hög grad öka värdet av det nya rättsinstitutet. Vetskapen, att han under vissa villkor kan bli ägare till den jord, på vilken han nedlägger möda och kostnader, torde för åbon bli en sporre till arbete och sparsamhet. Rätten till frilösen är även ägnad att göra åborättsupplåtelserna mera begärliga. Emellertid bör rätten till inlösen icke stå öppen beträffande all jord, som upplåtits under åborätt. En dylik vidsträckt inlösningsrätt skulle begränsa åborättens användning till sådan jord, som staten under alla förhållanden önskar avhända sig. Därest viss jord lämpligen bör utlämnas under åborätt men viktiga allmänna intressen kräva, att äganderätten bibehålles hos kronan, må upplåtelse kunna förknippas med förbehåll, att rätt till inlösen ej skall förefinnas. För den närmare utformningen av den föreslagna inlösningsrätten redogöres nedan vid behandlingen av 33 § i förevarande lagförslag.

Då utskottet sålunda föreslår, att åbo under vissa villkor bör kunna med äganderätt inlösa den av honom innehavda jorden, vill utskottet därmed icke hava uttalat, att dylik inlösen alltid skall medföra oinskränkt äganderätt. De olägenheter, som äro förenade med upplåtelse under full äganderätt, hava ovan berörts. Med hänsyn därtill synes det utskottet erforderligt, att möjlighet beredes kronan att i vissa hänseenden begränsa inlösarens rätt att förfoga över den förvärvade fastigheten. Utskottet har emellertid icke ansett sig böra föreslå, att bestämmelser i detta syfte infogas i nu föreliggande förslag. Behov av dylika bestämmelser torde förefinnas ej blott vid föryttring av fastigheter, som varit upplåtna under åborätt, utan även vid försäljning av annan kronojord. En tillfredsställande anordning synes därför kunna vinnas endast genom skapande av en från åborätten fristående form av modifierad äganderätt. Förslag i detta syfte hava framställts såväl i de av herrar Lyberg och Pålsson samt Löfgren och Jönsson väckta motionerna som i de motioner, vilka avgivits av herr Ekman m. fl. och herr Hamrin m. fl. Märkas bör även, att riksdagen, som redan nämnts, i omfördälda skrivelse den 10 mars innevarande år framhållit, att vid upplåtelse av kronojord, sådana villkor borde uppställas, att det upplåtna jordom-

rådet komme att för framtiden bibehålla sin karaktär av självständigt jordbruk. Införandet av en form för jordinnehav sådan som den förslagna kan emellertid icke ske utan en fullständig utredning rörande institutets lämpligaste gestaltning. Utskottet föreslår, att en dylik utredning verkställs genom Kungl. Maj:ts försorg. Vid institutets utformning bör i främsta rummet tillses, att det syfte, för vars främjande upplåtelse av jorden skett, i erforderlig mån tryggas. Sålunda bör kronan äga möjlighet att ingripa, därest den upplåtna fastigheten göres till föremål för spekulation, varjämte garantier böra skapas mot att jorden vanhävdas eller upplåtelsens ändamål annorledes förfelas. Därjämte bör vid utredningen upptagas till prövning, huruvida statens intresse att i vissa fall kunna under enklare former än expropriation återtaga jorden och att helt eller delvis tillgodogöra sig därå uppkommen värdestegring kan tillgodoses utan åsidosättande av ägarens berättigade krav på säkerhet och oberoende. De angivna önskemålen kunna måhända lämpligen tillgodoses genom en utsträckning av tillämpningsområdet för nu gällande lag om återköpsrätt. Emellertid synes böra undersökas, huruvida icke syftet kan vinnas även på andra vägar. Ett avgörande av denna fråga förutsätter ett noggrant avvägande av de intressen, som här stå emot varandra. Vid den förslagna utredningen torde jämväl komma att tagas under omprövning, huruvida vid försäljning av kronojord möjlighet kan beredas för vederlagets bestämmande i årlig avgäld med rätt för köparen att efter vissa grunder avlösa densamma. Tillika torde komma att övervägas, huruvida användningen av den ifrågasatta upplåtelseformen bör begränsas till kronans jord eller omfatta även annan jord i allmän ägo.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att utskottet icke anser sig böra, i vidare mån än nu berörts, tillstyrka det av herr Wohlin m. fl. och herr Svensson m. fl. framställda förslaget om skrivelse. Vad angår den av herr Petersson m. fl. i detta avseende gjorda hemställan vill utskottet erinra, att riksdagen redan genom meromnämnda skrivelse den 10 mars 1926 anhållit om åtgärder för upplåtande till jordbruk av statens därtill lämpade domäner. Någon ytterligare framställning i detta syfte lär icke vara erforderlig.

*Lagförslagens
särskilda
bestämmelser.*

Vid granskning av det genom propositionen framlagda förslaget har utskottet ansett sig böra, utöver vad ovan berörts, föreslå vissa ändringar i detsamma, varjämte utskottet vid vissa bestämmelser funnit sig böra angiva de skäl, som varit bestämmande för utskottets ståndpunkt.

Rubriken.

Inom lagrådet har uttalats vissa betänkligheter mot användande å det nya institutet av beteckningen åborätt. Även i de av herr Ekman m. fl. och herr Hamrin m. fl. avgivna motionerna har uttryckts önskvärdheten av att någon annan benämning måtte utfinnas, som ej kunde giva anledning till förväxling med den gamla åborätten. I likhet med departementschefen anser emellertid utskottet, att den omständigheten, att beteckningen åborätt

ännu i viss utsträckning är i bruk beträffande annan besittningsrätt än den nu föreslagna, icke kan medföra någon mera väsentlig olägenhet. Rubrikens formulering synes vara ägnad att förhindra den missuppfattningen, att den nya lagens bestämmelser äro tillämpliga på s. k. stadgad åborätt, och i 1 § tredje stycket föreskrives, att gällande bestämmelser rörande sistnämnda rättsinstitut icke skola tillämpas å den nya åborätten. Någon annan på samma gång kort och karakteristisk benämning på den föreslagna upplåtelseformen torde icke heller stå att finna.

1 §.

I de av herr Ekman m. fl. och herr Hamrin m. fl. väckta motionerna har hemställts om införande i förslaget av bestämmelse, att område, som upplåtes under åborätt, skall vara i laga ordning avskilt och kartlagt. I likhet med motionärerna anser utskottet nödvändigt, att dylikt område anges på sådant sätt, att någon tvekan icke kan råda om dess storlek, läge och gränser. Tydligt är också, att vid upplåtelsen fastigheten bör så noggrant beskrivas, att framdeles möjlighet finnes att bestämma i vad mån därå verkställda förbättringsåtgärder företagits av åbo. Av än större vikt är givetvis frågan om fastighetens individualiserande, då utskottet, på sätt ovan angivits, föreslagit, att åbo under vissa förutsättningar skall äga rätt att inlösa fastigheten med äganderätt. Att av denna anledning föreskriva, att fastigheten vid upplåtelsen skall vara en självständig kameral enhet, synes dock icke erforderligt. En dylik bestämmelse skulle i många fall försvåra eller i allt fall fördröja jordens upplåtande under åborätt. Då det emellertid med hänsyn till möjligheten, att åbon kan vilja begagna sin rätt att inlösa fastigheten, är av vikt, att denna blivit på sådant sätt avskild, att hinder för lagfart icke möter, förutsätter utskottet, att i de fall, då inlösningsrätt föreligger, sådant avskiljande på kronans bekostnad verkställs i samband med jordens upplåtande eller, där detta icke lämpligen kan ske, i allt fall före utgången av första avgäldsperioden.

Då det ansetts lämpligt, att redan i lagens inledande bestämmelser anges, att åbo under vissa omständigheter är berättigad att inlösa jorden, har en erinran härom fogats till denna paragraf.

5 §.

Första punkten av förevarande paragraf stadgar såsom villkor för behörighet att antagas till åbo, att sökanden — förutom att han är svensk medborgare — råder över sig och sin egendom. Från denna regel gives emellertid i andra punkten det undantag, att förutvarande åbons make, bröstarvinge, adoptivbarn, syskon eller syskons avkomling, så ock efter länsstyrelsens beprövande annan, till vilken åborätten övergått genom arv, testamente eller gåva, äger att bliva antagen till åbo utan hinder därav att han är underårig. Person, som av annan grund är omyndig, är således utesluten från möjligheten att antagas till åbo. Fall kunna emellertid förekomma, där till-

lämpningen av en dylik regel skulle medföra onödig hårdhet. Sålunda skulle till exempel en nära anförvant till åbon, som av någon, måhända tillfällig, anledning vore förklarad omyndig, icke kunna övertaga åborätten, ehuru han vore lämplig såsom åbo. Utskottet anser sig därför böra föreslå sådan ändring av paragrafen, att person, som avses i andra punkten, må antagas till åbo, ehuru han är omyndig. Någon olägenhet torde icke vara förenad med en dylik bestämmelse, då länsstyrelsen i allt fall ej kan godtaga såsom åbo den, som är uppenbart olämplig därtill.

15 §.

Inom lagrådet har framhållits, att det med hänsyn därtill, att upplåtelser under åborätt företrädesvis skulle ske till obemedlade eller mindre bemedlade, vore olämpligt att såsom allmän regel föreskriva, att avgälden skall erläggas i förskott. Då åbon emellertid icke är skyldig att ställa säkerhet för fullgörandet av honom åliggande förpliktelse, finner utskottet i likhet med departementschefen, att en dylik regel bör gälla i de fall, då annat icke avtalats. Tydligt är emellertid, att — när sådant kan ske utan åsidosättande av statens intresse — avtal kan träffas om andra, för åbon förmanligare betalningsvillkor. Med hänsyn till lokala eller personliga förhållanden må sålunda överenskommas, att avgälden skall erläggas i efterskott, i särskilda poster eller dylikt.

17 §.

Enligt första stycket i denna paragraf må fastighet, som upplåtits under åborätt, visserligen med länsstyrelsens medgivande förenas under ett bruk med annan sådan fastighet men icke under några förhållanden brukas gemensamt med fastighet av annat slag. I de av herr Ekman m. fl. och herr Hamrin m. fl. väckta motionerna har hemställts, att sistberörda inskränkning måtte upphävas och möjlighet beredas åbon att efter tillstånd förena fastigheten under ett bruk jämväl med jord av annan natur. Såsom skäl härför hava motionärerna framhållit, att fall kunna tänkas, då åbon på grund av köp, arv eller arrende förfogar över jordområde, som lämpar sig för sambruk med den under åborätt upplåtna fastigheten, samt att det syntes oberättigat att hindra honom från att på dylikt sätt öka sin besuttenhet, så mycket mera som länsstyrelsen ägde att pröva lämpligheten av den föreslagna sammanläggningen. De synpunkter, motionärerna sålunda anfört, finner utskottet beaktansvärda. Visserligen kan sambruk mellan åbofastighet och annan jord i vissa fall försvåra övervakandet av åbofastighetens skötsel och i någon mån öka arbetet vid avgäldssättningen, men dessa olägenheter torde ej vara av större betydelse. Med hänsyn härtill, och då borttagandet av nämnda inskränkning synes vara ägnat att stärka åbons ställning, förordar utskottet en ändring av paragrafen i oförmälda syfte.

18 §.

Enligt kronolägenhetskommissionens förslag skulle närmare bestämmelser om byggnadernas beskaffenhet så ock, där fastigheten vid åbons tillträde icke var försedd med nödiga byggnader, om den tid, inom vilken sådana skulle vara uppförda, meddelas av länsstyrelsen. Vid förslaget första omarbetning inom jordbruksdepartementet har härutinnan vidtagits den ändringen, att det överlämnats åt åbon att själv träffa avgörande rörande den lämpligaste beskaffenheten av de för jordbruket erforderliga byggnaderna. Denna ändring synes utskottet välbetänkt. Friheten för åbo att själv bestämman rörande byggnadernas beskaffenhet synes ägnad att underlätta ett anpassande efter förhållandena i varje särskilt fall och att stärka åbons känsla av oberoende. Därtill kommer, att skyldigheten för länsstyrelsen att meddela föreskrifter i berörda hänseenden skulle väsentligt öka nämnda myndighets arbetsbörda. Någon olägenhet torde icke heller vara förenad med den verkställda ändringen, då åbo i allt fall är pliktig att hålla för jordbruket nödvändiga byggnader och uraktlåtenhet härutinnan kan medföra åborättens förverkande. För att tydligare utmärka, att åbon icke är skyldig att hålla andra byggnader än sådana, som äro oundgängligen nödvändiga för fastighetens användande för jordbruksändamål, har uttrycket »för jordbruket erforderliga byggnader» utbytt mot »för jordbruket nödiga byggnader». Härigenom har även bestämmelsens formulering bringats i närmare överensstämmelse med uttryckssättet i 36 § andra stycket.

21 §.

Förevarande paragraf skiljer mellan å ena sidan nyttjande av fastighetens skog eller torvmosse och å andra sidan användande av sten- eller kalkbrott eller sand-, grus-, ler- eller stentäkt å fastigheten. Skog eller torvmosse äger åbo använda endast efter medgivande från kronans sida. Då fråga är om användande allenast för fastighetens behov, kan dylikt medgivande lämnas för obegränsad tid. Någon särskild ersättning skall i sådant fall icke utgå, utan avgälden för fastigheten bör bestämmas med hänsyn även till åbon sålunda tillkommande rättighet. Om däremot rätt att annorledes än för fastighetens eget behov använda skog eller torvmosse anses böra tillerkännas åbon, skall tillstånd därtill lämnas allenast för viss tid och mot särskild avgift. Vad angår rätt att nyttja sten- eller kalkbrott eller sand-, grus-, ler- eller stentäkt, gäller, att för ett begagnande av dessa nyttigheter endast för fastighetens eget behov icke kräves särskilt tillstånd. Rätt till sådant begagnande anses ingå i själva åborättsupplåtelsen. För ett användande i större omfattning erfordras däremot tillstånd, vilket lämnas allenast för viss tid och mot särskild avgift.

Den mening, som sålunda kommit till uttryck i förslaget, anser sig utskottet böra biträda. För tillvaratagande av kronans intresse, att fastighetens värde icke förringas, torde det vara erforderligt, att åbons rätt till

skogsfång och torvtäkt göres beroende av särskilt tillstånd. Med hänsyn till de av departementschefen anförda skäl synes det även lämpligt, att sådant tillstånd, då fråga är om skogsfång eller torvtäkt utöver fastighetens eget behov, lämnas endast för viss tid och mot särskild avgift. Detsamma synes böra gälla beträffande rätt att i större omfattning än nu nämnts använda övriga i paragrafen omförmälda nyttigheter.

För att tydligare utmärka, att den i tredje punkten givna regeln har avseende endast å sådant tillstånd, som nämnes i andra punkten, föreslår utskottet, att berörda två punkter överföras till ett särskilt stycke.

26 §.

I de av herr Ekman m. fl. och herr Hamrin m. fl. väckta motionerna har gjorts gällande, att i denna paragraf givna bestämmelser om åborättens förverkande i allmänhet vore alltför stränga och i vissa fall bruste i tydlighet. Sälunda borde enligt motionärernas uppfattning sådant förfarande, som avses under 2, ävensom under 3 omförmäld uraktlåtenhet att hålla för jordbruket erforderliga byggnader kunna medföra åborättens förverkande endast då uppenbar vanvård föreläge. Vidare borde i paragrafen vidtagas sådan ändring, att åbon för överträdelse av åborättsavtalet, som kunde medföra förverkande, skulle kunna skiljas från åborätten först efter det viss tid förelagts honom för vidtagande av rättelse och han underlåtit att ställa sig föreläggandet till efterföljd. Den i förslaget givna bestämmelsen om tillsägelse syntes med hänsyn till påföljdens stränghet icke vara tillräckligt noga bestämd.

Såsom framgår av de vid propositionen fogade protokollsutdragen, hava bestämmelserna om åborättens förverkande under ärendets beredning undergått avsevärda förändringar. Vissa fall, då enligt kronolägenhetskommissionens förslag åborätten skulle vara förverkad, hava vid förslaget omarbetande uteslutits. En ytterligare mildring av förevarande bestämmelser synes emellertid icke kunna ske utan åsidosättande av viktiga allmänna intressen. Vad angår det under 2 upptagna förfarandet finner utskottet i likhet med departementschefen, att iakttagandet av de i 21 § givna bestämmelserna är av sådan vikt för samhället, att överskridande av desamma bör medföra åborättens förverkande. Detsamma synes gälla rörande uraktlåtenhet att hålla nödiga byggnader. Beaktas bör även, att förenämnda omständigheter icke kunna åberopas som skäl för åbons skiljande från åborätten, därest vad han låtit komma sig till last är av ringa betydelse. Såsom departementschefen framhållit, torde även kunna förväntas, att kronan vid avgörande av frågan, huruvida uppsägning bör ske, kommer att visa största möjliga hovsamhet. Därvid läser bland annat komma att beaktas, huruvida åbons avtalsbrott har sin grund i oförstånd eller i uppsåtligt åsidosättande av honom åliggande förpliktelser. Ej heller kan utskottet biträda motionärernas förslag om införande av skyldighet för länsstyrelsen att förelägga viss tid för rättelses vidtagande. För de fall, som avses under

1 och 3, synes det vara tillräckligt med en behörigen delgiven tillsägelse, och då åbon gjort sig skyldig till förfarande, som omförmåles i 2, lärer i regel någon rättelse icke kunna ske. Tydligt torde vara, att länsstyrelsen vid meddelande av tillsägelse i regel måste föreskriva viss tid för verkställande av rättelse.

Det under 3 förekommande uttrycket »erforderliga byggnader» har av skäl, som anförts vid 18 §, utbytt mot »nödiga byggnader».

30 och 31 §§.

Vid bestämmande av avgäld för fastighet, som upplåtits under åborätt, bör givetvis, såsom kronolägenhetskommisionen framhållit, tillses, att avgäldens belopp står i rättvist förhållande till det naturliga jordvärdet. För vinnande av detta syfte föreslog kommissionen bland annat, att avgälden, vilken skulle bestämmas i penningar i förhållande till jordens beräknade avkastning, skulle fastställas för en tid av trettio tre år och vid avgäldstidens slut undergå ny uppskattning. Därvid finge hänsyn tagas till ändring i avkastningens värde endast i den mån det vore uppenbart, att ändringen tillkommit utan åbos åtgärd eller vållande. I regel finge förhöjning ej ske med mer än tio procent av den för löpande avgäldstid bestämda avgälden. Det nu framlagda förslaget innebär, såsom ovan berörts, den avvikelser från kommissionens förslag, att avgälden skall bestämmas i naturapersedlar, vilkas värde omräknas i penningar efter senast bestämda medelmarkegångspris, samt att i regel avgäldsperioden är tjugو år och förhöjningen begränsad till tjugو procent.

I de av herr Ekman m. fl. och herr Hamrin m. fl. framburna motionerna har förordats, att den föreslagna, i naturaprodukter fastställda avgälden måtte utbyttas mot en avgäld bestämd i penningar. Detta förslag kan utskottet icke biträda. Erfarenheten från kristiden med dess skiftande penningvärde vittnar tydligt om de olägenheter, som kunna uppstå, därest under lång tid utgående periodiska prestationer beräknas i penningar. Om däremot avgälden fastställs i naturapersedlar, förebyggas verkningarna av penningvärdets växlingar. Då avgäldens omräknande verkställs efter medeltalet av markegången under tio år, torde trygghet beredas åbon mot större växlingar i avgäldsbeloppets storlek på grund av missväxt eller dylika omständigheter.

Vad angår bestämmelserna om avgäldstidens längd och begränsningen av den förhöjning, som må äga rum, kunna givetvis olika meningar göras gällande. En lång avgäldsperiod liksom en stark begränsning av möjligheten att höja avgälden bidraga att bereda åbon en trygg ställning, under det att en kort avgäldstid och frihet att höja avgälden möjliggöra ett verksammare tillvaratagande av samhällets intresse. Det vill emellertid synas utskottet, som om det i propositionen framlagda förslaget i detta hänseende innebär ett lämpligt avvägande av de mot varandra stående intressena.

32 §.

Av skäl, som anföras vid 47 §, hava de två sista styckena i förevarande paragraf uteslutits.

33 §.

I denna paragraf har utskottet ansett sig böra infoga bestämmelser rörande den föreslagna rätten för åbo att inlösa den av honom innehavda fastigheten. Som redan framhållits, bör denna rätt icke gälla undantagslöst utan kronan äga möjlighet att vid upplåtelsen göra förbehåll, att inlösningsrätt icke skall förefinnas. Givetvis bör dylikt förbehåll icke göras i andra fall än då av särskilda skäl äganderätten till jorden anses böra bevaras åt kronan. Tydligt är också, att ett sådant förbehåll icke medför, att åbon för all framtid är avskuren från möjligheten att inlösa jorden. Detsamma innebär endast, att han icke kan framtvinga åborättens överförande till äganderätt. Om på grund av ändrade förhållanden försäljning av jorden kan ske utan åsidosättande av kronans intressen, bör sålunda friköp kunna komma till stånd, även om förbehåll gjorts. Därest upplåtelse under åborätt avser jord, beträffande vilken bestämmelserna om återköpsrätt kunna komma till användning, synes förbehåll böra göras om tillämpning av nämnda rättsinstitut. Likaså bör, för den händelse genom lagstiftningsåtgärder beredes möjlighet till uppställandet av andra inskränkningar i äganderätten, förbehåll härom kunna göras vid åborättsupplåtelse.

Rörande tidpunkten för lösningsrättens inträdande hava olika förslag framställts. I de motioner, som avgivits av herr Ekman m. fl. och herr Hamrin m. fl., har föreslagits, att åbon efter viss besittningstid, förslagsvis femton år, skulle hava rätt till inlösen. Herr Olsson m. fl. hava i den av dem väckta motionen förordat, att friköpsrätten måtte inträda efter det tjugu år förflutit från upplåtelsen. Inom utskottet har även ifrågasatts, att dylik rätt skulle medgivas endast vid utgången av varje avgäldsperiod. För egen del anser utskottet lämpligt, att friköpsrätten inträder vid utgången av första avgäldstiden, i regel således efter tjugu år. Efter angivna tidpunkt bör rätten stå öppen för åbon, oberoende av huru lång tid han innehaft åborätten. Emellertid tillkommer frilösningsrätt endast den, som antagits till åbo. Är sådant fall för handen, att kronan vill jämlikt 34 § återtaga fastigheten och förvärvaren av åborätten sålunda icke blir antagen till åbo, är inlösningsrätt utesluten.

Tydligt är, att åbo bör hava rätt att inlösa fastigheten endast då han fullgjort honom enligt åborättsavtalet åliggande skyldigheter. Om åbon häftar för avgäld, skadestånd eller dylikt, bör hans ansökan om frilösen lämnas utan bifall. Enär den förmånsrätt i åborätten, som tillkommer vissa fordringar, upphör, då fastigheten löses med äganderätt, kräves vidare för lösningsrättens utövande, att innehavare av dylik fordran, för vilken åborätten häftar, givit sitt samtycke till åtgärden.

I fråga om sättet för lösesummans fastställande hava herr Ekman m. fl. och herr Hamrin m. fl. i de av dem avgivna motionerna föreslagit, att densamma måtte beräknas genom kapitalisering efter viss grund av den årliga avgälden. I den motion, som framburits av herr Olsson m. fl., har uttalats,

att till grund för lösens bestämmande borde läggas värdet å jorden enligt en före friköpningen verkställd värdering samt att till grund för denna värdering borde tjäna en vid jordens upplåtande under åborätt företagen uppskattning. Under ärendets beredning har även ifrågasatts, att lösesumman skulle fastställas redan vid jordens upplåtande under åborätt. Utskottet har för sin del funnit, att därest lösesumman skall stå i rättvist förhållande till jordens värde, en värdering måste verkställas i samband med inlösningen. Att redan vid fastighetens upplåtande bestämma en lösesumma, som skall erläggas måhända flera decennier senare, torde icke vara lämpligt. Även lösesummans beräkning efter avgäldens kapitaliserade värde är förenat med vissa olägenheter. Framför allt torde svårigheter möta, då det gäller att bestämma den räntefot, efter vilken kapitalisering skall ske. Fastställandet av lösenbeloppet bör enligt utskottets mening uppdragas åt avgäldsnämnden. Denna torde vara väl skickad att fullgöra berörda uppgift. Anlitandet av nämnden i detta syfte medför även den fördelen, att därest ansökan om frilösen göres vid slutet av avgäldsperiod, fastställandet av lösen ofta torde kunna ske i samband med avgäldssättning. Vid bestämmandet av lösen skall hänsyn tagas till fastighetens värde utan avseende å den förbättring, som må hava uppkommit genom åbos arbete eller kostnader. Tydligt torde vara, att ett dylikt bestämmande förutsätter, att vid fastighetens upplåtande under åborätt jordens beskaffenhet och hävd noggrant angivits.

Då frågan, huruvida åbo önskar fullfölja av honom gjord ansökan om frilösen, icke bör kunna hållas öppen under obegränsad tid, föreslår utskottet bestämmelse därom att lösen skall vara gulden inom viss tid — nittio dagar från det beslutet om fastställande av lösen vunnit laga kraft — vid äventyr att ansökningen eljest anses hava förfallit. Med denna föreskrift avses icke, att lösenbeloppet inom angivna tid skall hava erlagts kontant. Vid frilösning kan givetvis överenskommelse träffas om betalningsvillkoren. Förmodligen komma dessa i regel att bestämmas i anslutning till de villkor, som gälla för andra försäljningar av egnahems-lägenheter. Föreskriften innebär därför endast, att åbon skall hava fullgjort sina förpliktelser i enlighet med de avtalade betalningsvillkoren.

Sedan lösen guldits, skall länsstyrelsen utfärda köpebrev å fastigheten. Tydligt torde vara, att länsstyrelsen är oförhindrad att däri intaga sådana villkor och bestämmelser, som i allmänhet förekomma vid kronans jordförsäljningar.

36 §.

Avsett synes vara, att vid fastighetens återtagande endast sådan jordförbättring, som vunnits genom åbos arbete eller utlägg, skall ersättas av kronan. För jordförbättring, som har sin grund i någon kronans åtgärd, bör gottgörelse ej utgå. I syfte att tydligare utmärka denna ståndpunkt föreslår utskottet en mindre ändring i paragrafens första stycke.

Enligt bestämmelse i tredje stycket äger åborättens innehavare att, då

fastigheten återtages av kronan, bortföra sådan byggnad eller anläggning, som kronan ej är skyldig att lösa. Om till byggnaden eller anläggningen hämtats ämnen från fastigheten utan att vederlag därför utgått till kronan, får dock byggnaden eller anläggningen ej borttagas, innan värdet av det som tagits från fastigheten blivit kronan gottgjort. Sistnämnda regel har utskottet ansett sig böra utesluta. Densamma torde äga mycket ringa praktisk betydelse och dess tillämpning kunna medföra betydande svårigheter.

45 §.

Till följd av den ändrade uppställning av förslaget, som blivit nödvändig genom anordnande av lösningsrätt för åbon, har det ansetts lämpligt att till denna paragraf såsom ett andra stycke foga bestämmelserna i 33 § av det framlagda förslaget.

46 §.

Den i sista stycket intagna regeln har av skäl, som anföras vid 47 §, överflyttats till sistnämnda paragraf.

47 §.

Enligt bestämmelse i 32 § av det genom propositionen framlagda förslaget skulle kostnaden för avgäldsnämndens sammanträde gäldas av kronan. Som grund härför har kronolägenhetskommissionen framhållit, att avgäldssättningen närmast sker i kronans intresse samt att det, även där densamma såsom resultat medför en sänkning av den förut utgående avgälden, skulle vara alltför betungande för åbon att deltaga i kostnaden för förrättningen. På sätt ovan angivits har utskottet föreslagit, att avgäldsnämnden även skall bestämma lösen, därest åbon yrkar att få inlösa fastigheten med äganderätt. Då området för avgäldsnämndens verksamhet sålunda utvidgas, torde den angivna regeln om kostnaden för dess sammanträde icke kunna undantagslöst tillämpas. I likhet med kommissionen finner utskottet, att kronan bör vidkännas berörda kostnad, där fråga är om avgäldssättning. Därest förfarandet åter avser bestämmande av lösen, kunna olika möjligheter tänkas. För dylikt fall har sålunda inom utskottet ifrågasatts, å ena sidan att kostnaderna skola åvila kronan, å andra sidan att desamma böra bestridas av åbon eller delas mellan honom och kronan. Det lämpligaste torde emellertid vara att härutinnan göra skillnad mellan olika fall. Skäl kunna sålunda anföras för den anordningen, att kostnaderna skola stanna å statsverket, därest ansökan om frilösen göres å sådan tid före utgången av avgäldsperiod, att värdering av fastigheten kan ske å tid, då avgäldsnämnden kan antagas vara i verksamhet för avgäldssättning, under det att i andra fall kostnaderna böra helt eller delvis bestridas av åbon. Den omständigheten, att vid en dylik anordning kronan i vissa fall skulle få bära kostnaderna för förfarandet, även då

ansökningen förfaller på grund av åbons underlåtenhet att gälda den fastställda lösen, torde vara av mindre betydelse. Om åbon vid utgången av avgäldstid påkallar värdering, lär denna ofta kunna leda till en förhöjning av den utgående avgälden, och utsikten härtill synes vara ägnad att förhindra yrkanden om frilösen i andra fall än då åbon verkligen har avsikt och förmåga att fullfölja ansökningen.

Med hänsyn till det förändrade läge, som sålunda inträtt i fråga om kostnaderna för avgäldsnämndens verksamhet, anser utskottet icke lämpligt, att bestämmelser härutinnan meddelas i lagen. Det torde vara ändamålsenligare, att Kungl. Maj:t med beaktande av de nu anförda synpunkterna utfärdar erforderliga föreskrifter i ämnet. Därvid bör givetvis hänsyn tagas även till de regler, som gälla eller anses böra tillämpas rörande kostnader, förenade med inlösen av område å enskild mark, som upplåtits under nyttjanderätt, ävensom med friköp av lägenheter å kyrklig jord. På grund av det anförda har utskottet ansett sig böra föreslå, att den i förslaget givna regeln rörande kostnaderna ersättes med hänvisning till de föreskrifter i ämnet, som skola utfärdas av Konungen.

Med hänsyn till den förändrade uppställning av förslaget, som blivit erforderlig genom införande av lösningsrätt för åbon, har det ansetts lämpligt att i en särskild paragraf sammanföra alla hänvisningar till de kompletterande bestämmelser, som skola meddelas i administrativ ordning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- 1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke kunnat i oförändrat skick antagas av riksdagen, måtte för sin del antaga följande:

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Förslag
till
Lag
om upplåtelse under åborätt av viss jord.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Jord, som tillhör kronan och som ej innehaves med stadgad åborätt eller är till visst statsändamål anslagen, må för bildande av jordbruksfastigheter enligt de i denna lag givna bestämmelser upplåtas mot avgäld under ärftlig och förytterlig besittningsrätt för obegränsad tid (*åborätt*).

*Om rätt för åbo att inlösa under
åborätt upplåten fastighet gäller vad
i 33 § stadgas.*

Vad i lag eller särskild författning finnes föreskrivet om stadgad åborätt eller annan ständigt besittningsrätt skall icke äga tillämpning å åborätt enligt denna lag.

2 §.

Sedan i vederbörlig ordning bestämmelse meddelats om jords upplåtande under åborätt, tillkommer det länsstyrelsen att träffa avtal om jordens upplåtande till åbo samt att hava tillsyn över upplåten jord.

3 §.

Avtal, varigenom åborätt upplåtes, skall upprättas skriftligen; skolande i handlingen uttryckligen angivas, att upplåtelsen avser åborätt enligt denna lag.

Ej må i avtalet intagas bestämmelse, varigenom åborätten inskränkes eller åbon åläggas skyldighet utöver de i denna lag angivna grunder; har sådan bestämmelse intagits, vare den utan verkan.

4 §.

Sedan åborätt upplåtits, skall byggnad, stängsel eller annan för stadigvarande bruk avsedd anläggning, som finnes å fastigheten, såsom tillbehör hänföras till åborätten.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Om antagande av åbo, så ock om åborättens övergång till ny innehavare.

5 §.

Till åbo må antagas allenast svensk medborgare, som råder över sig och sin egendom. Förutvarande åbons make, bröstarvinge, adoptivbarn, syskon eller syskons avkomling, så ock efter länsstyrelsens beprövande annan, till vilken åborätten övergått genom arv, testamente eller gåva, äger att bli antagen till åbo utan hinder därav att han är *underårig*.

Har åborätten genom överlåtelse eller annorledes övergått till åbons make, skyldeman i rätt upp- och nedstigande led, adoptivbarn, syskon eller syskons avkomling, äge länsstyrelsen ej vägra godtaga honom såsom åbo, med mindre han finnes vara därtill uppenbart olämplig eller hans antagande till åbo eljest skulle vara oförenligt med det ändamål, för vilket åborätten upplåtits.

5 §.

Till åbo må antagas allenast svensk medborgare, som råder över sig och sin egendom. Förutvarande åbons make, bröstarvinge, adoptivbarn, syskon eller syskons avkomling, så ock efter länsstyrelsens beprövande annan, till vilken åborätten övergått genom arv, testamente eller gåva, äger att bli antagen till åbo utan hinder därav att han är *omyn-dig*.

6 §.

Vid bodelning äge make, som fört åborätten i boet, eller, där bodelning sker i anledning av makes död, efterlevande maken företräde till åborätten. Skall dödsbo, till vilket åborätten hör, skiftas mellan flera, äge den, som har större lott, företräde till åborätten framför den, som har mindre lott. Hava flera lika lott och sämjas de ej, vilken av dem skall äga företräde att övertaga åborätten, då skall om företrädesrätten dem emellan lottas.

Delas fastigheten i flera för jordbruk avsedda fastigheter såsom i 17 § sägs, skall vad i första stycket är stadgat om företräde till åborätt gälla i fråga om de särskilda åborätterna.

7 §.

Nu lämnar boet, sedan vid bodelning eller arvskifte åborätten tillagts en av delägarna, till följd därav annan delägare icke tillgång till vad av behållningen i boet på honom lagligen belöper; gör denne delägare anspråk på utlösen och uppgår lösesumman för honom eller, där lösen skall utgå till flera, sammanlagda lösesumman till minst tvåhundra kronor, vare den, som övertagit åborätten, berättigad gälda lösesumman genom

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

att årligen intill dess lösesumman betalats erlägga en åttondel därav jämte ränta efter fem för hundra å skulden.

Om förmånsrätt för sådan fordran för utlösen är särskilt stadgat.

8 §.

Överlåtelse av åborätt skall ske skriftligen och i den ordning i övrigt, som gäller för köp av fast egendom. Vad överlåtaren betingat sig för avstående av åborätten med den jordförbättring, som vunnits, för byggnader, stängsel och andra för stadigvarande bruk avsedda anläggningar, för utsäde eller gröda samt för kreatur, redskap och annat, som ingår i överlåtelsen, skall med angivande av varje belopp för sig upptagas i avhandlingen; och skall denna tillika innehålla de övriga villkor, varå överlåtelsen grundas.

9 §.

Den, som annorledes än genom upplåtelse åtkommit åborätt, söke hos länsstyrelsen att varda antagen till åbo. Ansökningen skall, där ej nedan annorlunda stadgas, ske inom trettio dagar från det fånget ägde rum. I fråga om giftorätt och arv skall tiden för ansökningen räknas från det bodelning eller skifte förrättades eller, där vid arv skifte ej erfordras för arvslottens bestämmande, från det bouppteckningen efter arvlåtaren avslutades. Har åborätten åtkommits genom testamente, skall tiden för ansökningen räknas från det testamentet blev ständande; dock skall, där för tillämpning av testamentet erfordras skifte, tiden räknas från det sådant förrättades. Varder i annat fall före utgången av den för ansökningen stadgade tid tvist anhängig om fånget, skall tiden för ansökningen räknas från det dom i målet vunnit laga kraft.

Vid ansökningen foge sökanden sin fångeshandling i huvudskrift. Har åborätten sålts i den ordning utsökningslagen bestämmer eller eljest efter länsstyrelsens förordnande å offentlig auktion, skall vid ansökningen jämväl fogas protokoll över den för auktionen förrättade värdering.

Försummas ansökning, som i första stycket avses, äge länsstyrelsen på framställning av allmänne åklagaren i den ort, där fastigheten är belägen, eller av den, vars rätt är beroende därav att sådan ansökning göres, genom vite tillhålla den försumlige att fullgöra sitt åliggande. Låter han sig därav ej rätta, äge länsstyrelsen fälla honom till vitet ävensom förelägga högre vite eller ock förordna, att åborätten med vad därtill hör skall säljas å offentlig auktion.

10 §.

Finner länsstyrelsen, att sökande ej är behörig att antagas till åbo, skall, där ej fastigheten återtages av kronan, länsstyrelsen giva honom lämpligt rådrom att överlåta åborätten till annan; äge ock länsstyrelsen

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

den tid förlänga, om skäl till ytterligare rådrom föreligger. Försittes tid, som sålunda förelagts, eller varder, där sökanden överlätit åborätten till annan, denne ej antagen till åbo, förordne länsstyrelsen, att åborätten med vad därtill hör skall säljas å offentlig auktion.

11 §.

Hade i fall, varom i 9 § tredje stycket eller 10 § sägs, åborätten övergått genom en eller flera frivilliga överlåtelser och anmäles, innan kungörelse om auktion utfärdats, att överlåtelserna eller överlåtelserna gått åter, skall länsstyrelsen låta därvid bero.

12 §.

Efter åbons död åligge dödsbodelägarna att inom etthundraåttio dagar från dödsfallet, där ej någon, till vilken åborätten övergått från den avlidne eller från dödsboet, sökt att varda antagen till åbo, hos länsstyrelsen anmäla lämplig person till handhavande för deras räkning av fastighetens skötsel. Försittes den tid, lägge länsstyrelsen dem annan kort tid före; fullgöra de ej föreläggandet, äge länsstyrelsen meddela förordnande, som i 10 § andra punkten sägs.

13 §.

Överlåter åbon åborätten till annan, svare ändock till de åbo åliggande skyldigheter intill dess den andre varder antagen till åbo. Därest kronan eller annan vill för åbo åliggande skyldighet, som skall fullgöras efter det åborätten övergått till ny innehavare, hålla sig till denne, äge rätt därtill, ändå att han icke blivit antagen till åbo.

*Om åbons rättigheter och skyldigheter.**14 §.*

Fardag för tillträde och avträde av fastighet, som upplåtits under åborätt, är, där ej annorlunda avtalats, den 14 mars. Infaller fardag å söndag, skall tillträde eller avträde ske följande dag.

Fjorton dagar före tillträdesdagen äge tillträdaren få åt sig upplåten hälften i fastighetens hus.

15 §.

Avgäld för fastighet, som upplåtits under åborätt, skall, där ej annorlunda avtalats, erläggas i förskott å dag, närmast före den 14 mars, som av länsstyrelsen bestämmes. Avgälden inbetalas till länsstyrelsen eller till den tjänsteman i orten, som förordnats till uppbördsman för sådan avgäld.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

16 §.

Åbon skall vara bosatt å fastigheten, såvida ej länsstyrelsen på grund av särskilda omständigheter medgiver, att han må vara bosatt annorstädes.

17 §.

Fastighet, som upplåtits under åborätt, skall brukas såsom en enhet för sig. Med länsstyrelsens medgivande må den dock med annan *sådan* fastighet förenas under ett bruk, så ock delas, där varje efter delningen uppkommen fastighet prövas vara tillräcklig för det med upplåtelsen avsedda ändamål.

Efter framställning av åbon eller med hans samtycke må av länsstyrelsen mindre område avskiljas från fastigheten och upplåtas till byggnadstomt, upplagsplats, väg eller dylikt, såframt återstoden av fastigheten finnes vara för det med fastighetens upplåtande avsedda ändamål tillräcklig. Beträffande sådan upplåtelse skall denna lag icke tillämpas.

17 §.

Fastighet, som upplåtits under åborätt, skall brukas såsom en enhet för sig. Med länsstyrelsens medgivande må den dock med annan fastighet förenas under ett bruk, så ock delas, där varje efter delningen uppkommen fastighet prövas vara tillräcklig för det med upplåtelsen avsedda ändamål.

18 §.

Fastigheten skall på åbons bekostnad vara försedd med för jordbruket *erforderliga* byggnader.

Åbon vare skyldig att städse hålla fastigheten i gott stånd såväl i avseende å jordens hävd som beträffande byggnader och andra anläggningar, som erfordras för jordbruket.

Byggnader, varom här sägs, skola av åbon hållas brandförsäkrade till fulla värdet.

18 §.

Fastigheten skall på åbons bekostnad vara försedd med för jordbruket *nödiga* byggnader.

19 §.

I fråga om hållande av hägnad äge åbon samma rättighet och ålligge honom samma skyldighet som jordägare.

20 §.

Har uppsägning ägt rum eller har jämlikt 9, 10 eller 12 § förordnande meddelats om åborättens försäljning å offentlig auktion, må innehavaren av åborätten icke utan länsstyrelsens samtycke bortföra gödsel från fastigheten, ej heller, innan han avträder fastigheten, därifrån föra stråfoder; har han stråfoder kvar, då han skall avflytta, vare han pliktig att till i

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

orten gångbart pris överlåta återstoden till kronan eller till ny åbo. Kan ej överenskommelse träffas om den ersättning, vilken därför bör utgå, skall frågan avgöras i den ordning, som i 2 kap. 8 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom finnes stadgad för där avsett fall.

21 §.

Åbon äge ej i annan mån än från kronans sida medgivits vare sig nyttja fastighetens skog eller taga torv från torvmosse, som hör till fastigheten, eller annorledes än för fastighetens behov använda sten- eller kalkbrott eller sand-, grus-, ler- eller stentäkt å fastigheten. Tillstånd att annorledes än för fastighetens behov nyttja skog eller taga torv från torvmosse eller använda sten- eller kalkbrott eller sand-, grus-, ler- eller stentäkt må meddelas allenast för viss tid. För rätt, som sålunda medgives åbon, skall erläggas särskild avgift, vilken vid tillstånds meddelande bestämmes i penningar.

21 §.

Åbon äge ej i annan mån än från kronans sida medgivits vare sig nyttja fastighetens skog eller taga torv från torvmosse, som hör till fastigheten, eller annorledes än för fastighetens behov använda sten- eller kalkbrott eller sand-, grus-, ler- eller stentäkt å fastigheten.

Tillstånd att annorledes än för fastighetens behov nyttja skog eller taga torv från torvmosse eller använda sten- eller kalkbrott eller sand-, grus-, ler- eller stentäkt må meddelas allenast för viss tid. För rätt, som sålunda medgives åbon, skall erläggas särskild avgift, vilken vid tillstånds meddelande bestämmes i penningar.

22 §.

Vill kronan låta anställa besiktning å fastigheten med där befintliga anläggningar, vare åbon pliktig att lämna tillträde därtill. Om tiden för besiktningen bör kronan i god tid förut underrätta åbon.

23 §.

Åbon ansvarare för all skatt och annan allmän tunga, som för fastigheten utgår.

24 §.

Vill åbon å fastigheten idka annan näring än jordbruk och behöver för den näring särskilt område av fastigheten tagas i bruk, söke tillstånd därtill hos länsstyrelsen. Tillstånd, som nu sagts, skall avse viss tid och må ej lämnas, om för näringens utövning skulle erfordras så stort område, att därigenom det med upplåtelsen avsedda ändamål skulle äventyras.

För område, som sålunda användes för annat ändamål än jordbruk, skall erläggas särskild avgift, vilken vid tillstånds meddelande bestämmes i penningar. Sker sådant användande av fastigheten tillhörande område

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

utan tillstånd, bestämme länsstyrelsen efter erhållen kunskap om förhållandet ändock avgift för området att utgå för tid, varunder detsamma för ändamålet använts, och pröve länsstyrelsen tillika, huruvida tillstånd må lämnas.

25 §.

Övergiver åbon fastigheten och lämnar den obrukad eller utan vård, må kronan genast återtaga åborätten; äge ock rätt till skadestånd.

26 §.

Åborätten vare förverkad och kronan förty berättigad att efter uppsägning skilja åbon från åborätten:

1. om åbon i strid mot bestämmelserna i 17 § förenar fastigheten med annan fastighet under ett bruk eller delar densamma och han icke på tillsägelse vidtager rättelse;

2. om han gör sig skyldig till överträdelse av bestämmelserna i 21 §;

3. om han icke håller för jordbruket *erforderliga* byggnader eller åsidosätter sin skyldighet att hava byggnad brandförsäkrad eller gör sig skyldig till uppenbar vanvård av fastigheten eller där befintliga anläggningar, och han icke på tillsägelse vidtager rättelse; eller

3. om han icke håller för jordbruket *nödiga* byggnader eller åsidosätter sin skyldighet att hava byggnad brandförsäkrad eller gör sig skyldig till uppenbar vanvård av fastigheten eller där befintliga anläggningar, och han icke på tillsägelse vidtager rättelse; eller

4. om han utan tillstånd bosätter sig annorstädes och icke flyttar till fastigheten inom nittio dagar efter därom erhållet föreläggande.

Finnes i fall, som denna paragraf avser, vad åbon låtit komma sig till last vara av ringa betydenhet, må åbon ej skiljas från åborätten.

Sker uppsägning, vare kronan berättigad till skadestånd.

27 §.

Har åbon låtit komma sig till last förhållande, varom i 26 § sägs, men sker i fall, som i 2 avses, icke uppsägning inom etthundraåttio dagar från det länsstyrelsen fick kunskap om förhållandet eller har i annat fall rättelse skett, innan kronan gjort bruk av sin rätt till uppsägning, äge kronan ej sedermera åberopa förhållandet såsom grund för åbons skiljande från åborätten.

28 §.

Uppsägning skall ske skriftligen eller med vittnen, där ej skriftligt erkännande om uppsägningen lämnas; skolande vad i 11 kap. 11 och 14 §§ rättegångsbalken stadgas angående stämning äga motsvarande tillämpning i fråga om uppsägning.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

Träffas ej åbo, vilken för uppsägning sökes, i sitt hemvist, varde uppsägningen i rekommenderat brev under hans vanliga adress avlämnad å posten samt skriftlig underrättelse om uppsägningen meddelad hans husfolk, om sådant finnes, men eljest fäst å hans husdörr; skolande uppsägningen anses hava skett, när vad sålunda föreskrivits blivit fullgjort.

Har åbo, hos vilken uppsägning skall ske, ej känt hemvist här i riket och finnes ej heller känt ombud, som äger för honom mottaga uppsägning, må uppsägningen ske genom kungörande i allmänna tidningarna.

Stämning, däri talan föres om åbos skiljande från åborätten, så ock ansökan om åbos vräkande gälle, där delgivning skett i behörig ordning, såsom uppsägning, ändå att vad här ovan är stadgat icke iakttagits.

29 §.

Sker uppsägning, äge åbon kvarsitta till nästa fardag, där ej rätten eller överexekutor prövar skäligen ålägga honom att avflytta tidigare. Hade åbon ej tillträtt fastigheten, när uppsägningen skedde, skall åbon genast vara skild från åborätten.

Prövas i tvist angående skyldighet för åbo att avträda åborätten åbon vara pliktig att avflytta, äge rätten tillika, när skäl därtill äro, förordna, att utslaget må på sätt utsökningslagen bestämmer verkställas utan hinder därav att det icke äger laga kraft. Är sådant förordnande meddelat och fullföljes mot utslaget talan i högre rätt, äge, när skäl därtill äro, den rätt, innan ändringssökandet slutligen prövas, förordna, att vidare åtgärd för verkställighet icke må åga rum.

Om avgäldens bestämmande.

30 §.

Avgälden bestämmes för tjugu år i sänder men må, efter ty Konungen förordnar, kunna vid första avgäldssättningen eller med åbons samtycke, då särskilda omständigheter därtill föranleda, bestämmas för annan kortare eller längre tid, dock ej över trettio år.

Då delning av fastigheten äger rum eller från fastigheten avskiljes område till byggnadstomt, upplagsplats, väg eller dylikt eller tillstånd lämnas åbo att av fastigheten använda visst område för annat ändamål än jordbruk, skall, där omständigheterna sådant påkalla, i samband därmed ske jämkning i avgälden för återstoden av löpande avgäldstid. Det samma gälle, därest genom naturhändelse eller genom skiftesförrättning eller dom i ägotvist fastighetens ägor i mera betydande grad minskats eller fastighetens värde för åbon eljest avsevärt förringats. Sådan jämkning verkställas av länsstyrelsen.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

Där ej innan den 14 mars andra året före det, då avgäldstiden utgår, från någondera sidan påfordras ändring i då utgående avgäld, vare samma avgäld gällande för ny avgäldstid om tjugu år.

31 §.

Avgälden för fastigheten skall bestämmas i naturprodukter men utgå i penningar efter senast bestämda medelmarkegångspris. Avgäldens bestämmande sker efter uppskattning av den behållna avkastning, som under medelgoda år erhålles av fastigheten, därest den brukas på sätt, som bäst överensstämmer med dess läge, storlek och beskaffenhet. Tillika skall behörig hänsyn tagas till de förpliktelser, som utöver skyldigheten att utgiva avgäld åligga åbon enligt denna lag.

Finnes vid bestämmande av avgäld för ny avgäldstid avkastningens värde hava ökats eller minskats, skall hänsyn till den timade förändringen tagas endast i mån det är uppenbart, att den tillkommit utan åbos åtgärd eller vållande; och må, om avgälden anses böra höjas, förhöjning ej äga rum med mer än tjugu för hundra av den för löpande avgäldstid bestämda avgälden, där ej kronan måst för fastigheten vid skifte tillagda ägor utgiva ersättning för odling eller bättre hävd eller fått vidkännas kostnad för dikning eller annan avledning av vatten.

32 §.

Avgäld för ny avgäldstid fastställes av en för länet i dess helhet eller viss av länsstyrelsen bestämd del därav utsedd nämnd, avgäldsnämnden. Avgäldsnämnd skall bestå av tre med ortens lantbruk och affärsförhållanden förtroagna personer, av vilka en förordnas av länsstyrelsen samt de övriga utses den ena av landstinget och den andra av hushållnings-sällskapetets förvaltningsutskott eller, om hinder därför möter, bägge av landstinget; dock skall, där fråga är om fastighet i stad, som ej deltagar i landsting, val, som efter vad nyss sagts skulle ankomma på landsting, i stället förrättas av stadsfullmäktige. För envar ledamot i nämnden skall i enahanda ordning utses suppleant.

Avgäldsnämnd tillsättes för fyra år i sänder. Den av länsstyrelsen förordnade ledamoten skall vara nämndens ordförande.

Mot ledamot i avgäldsnämnd gälle de jäv, som enligt rättegångsbalken gälla mot domare; och skall beträffande ordningen för jävs framställande vad i 2 kap. 12 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom finnes stadgat givas motsvarande tillämpning.

Kostnaden för avgäldsnämnds sammanträde skall gäldas av kronan.

Jfr 47 §.

Närmare bestämmelser om förfarandet vid avgäldssättningen meddelas av Konungen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

33 §.

Part, som är missnöjd med avgäldsnämnds beslut, äge efter stämning klandra detsamma vid domstol; instämme dock sin talan inom nittio dagar från det beslutet delgavs honom, eller vare beslutet gällande. Om vad missnöjd part sålunda har att iakttaga skall i beslutet lämnas tydlig hänvisning.

Jfr 45 § andra stycket.

Om fastighetens inlösande av åbo.

33 §.

Efter utgången av första avgäldstiden äge åbo, som fullgjort honom åliggande skyldigheter, att inlösa fastigheten, där ej vid åborättens upplåtande gjorts annat förbehåll. Häftar åborätten för fordran, för vilken njutes förmånsrätt enligt 17 kap. 6 § handelsbalken, må inlösen ej ske utan samtycke av fordringens innehavare.

Vill åbon inlösa fastigheten, göra ansökan därom hos länsstyrelsen.

Lösen för fastigheten bestämmes av avgäldsnämnden och vare satt till fastighetens värde med frånräknande av den förbättring, som vunnits genom åbo.

Det åligger åbon att inom nittio dagar efter det beslut om fastställande av lösen vunnit laga kraft till länsstyrelsen gälda lösen vid påföljd, om det underlåtes, att ansökningsen skall anses hava förfallit. Sedan lösen guldits, utfärde länsstyrelsen köpebrev å fastigheten.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Om åborättens inlösande till kronan och om dess försäljning enligt länsstyrelsens förordnande.

34 §.

Då åborätt övergått till ny innehavare, äge kronan rätt att mot lösen taga fastigheten åter. Är den, till vilken åborätten övergått, förutvarande åbons make, skyldeman i rätt upp- och nedstigande led, adoptivbarn, syskon eller syskons avkomling eller har åborätten förvärvats genom inrop å offentlig auktion, som förrättats i den ordning utsökningslagen bestämmer eller eljest efter länsstyrelsens förordnande, äge kronan dock ej återtaga fastigheten, utan så är att hinder möter mot den nye innehavarens antagande till åbo efter vad i 5 § är stadgat.

Har vid åborättens överlåtande förvärvarens rätt gjorts beroende av visst villkor, vare sådant villkor utan verkan, såvitt angår kronans rätt att återtaga fastigheten.

35 §.

Vill kronan jämlikt 34 § återtaga fastigheten, kungöre det den nye innehavaren av åborätten sist inom nittio dagar från det han med företeende av vederbörliga fångeshandlingar sökte att varda antagen till åbo. Dylikt meddelande skall tillika anses innefatta uppsägning till avflyttning å den fardag, som inträffar näst efter ethundraåttio dagar från det meddelandet delgavs honom, skolandet underrättelse härom intagas i meddelandet. Om ordningen för delgivningen skall gälla vad ovan är i sådant avseende stadgat i fråga om uppsägning.

Hava flera, var efter annan, förvärvat åborätten utan att någon av dem blivit antagen till åbo, stånde kronan öppet att för fastighetens återtagande hålla sig till envar, till vilken åborätten övergått under sådana omständigheter, att fastigheten kan återtagas.

36 §.

Vid fastighetens återtagande jämlikt 34 § vare kronan skyldig utgiva lösen för åborätten med den jordförbättring, som vunnits, för byggnader och andra tillbehör till åborätten samt för utsäde och gröda å fastigheten.

Hava å fastigheten, efter det den uppläts under åborätt, uppförts flera eller större byggnader eller anläggningar än för fastighetens användande för jordbruksändamål skäligen anses nödigt, må sådant ej lända till förhöj-

36 §.

Vid fastighetens återtagande jämlikt 34 § vare kronan skyldig utgiva lösen för åborätten med den jordförbättring, som vunnits *genom åbo*, för byggnader och andra tillbehör till åborätten samt för utsäde och gröda å fastigheten. .

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

ning av den lösen för byggnader och anläggningar, som kronan har att utgiva.

Byggnad eller annan anläggning, som icke skall inlösas av kronan, äge åborättens innehavare bortföra; återställe dock fastigheten i det skick, den hade före byggnadens eller anläggningens tillkomst. *Äro till byggnad eller anläggning ämnen hämtade från fastigheten utan att vederlag därför utgått till kronan, må byggnaden eller anläggningen ej borttagas, innan värdet av vad från fastigheten tagits blivit kronan gottgjort; skolande ersättningen, där ej överenskommelse kan träffas, bestämmas i den ordning, som i 2 kap. 8 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom finnes för där avsett fall stadgad.*

Byggnad eller annan anläggning, som icke skall inlösas av kronan, äge åborättens innehavare bortföra; återställe dock fastigheten i det skick, den hade före byggnadens eller anläggningens tillkomst.

37 §.

Lösen för åborätten och vad kronan eljest har att lösa skall bestämmas till fulla värdet därav vid den tid, då åborätten övergick till den, från vilken fastigheten återtoges.

Har åborätten övergått genom köp, beräknas värdet efter vad köparen utfäst, dock skall vad sålunda stadgats icke lända till förfång för innehavare av fordran, som i 7 § avses, där åborätten häftar för den fordran.

Har utöver vad som innefattas i köpehandlingen bestämmelse träffats om skyldighet för köparen att något fullgöra eller förbehåll gjorts om nyttjanderätt eller förmån, vare det utan verkan mot kronan.

Där kronan det äskar, skall köparen vara skyldig att inför domstol med ed betyga, att mellan honom och säljaren blivit på god tro så avtalat som köpehandlingen utvisar.

38 §.

Kronan vare skyldig ersätta den, från vilken fastigheten återtoges, all nödig kostnad, som han nedlagt å fastigheten med där befintliga anläggningar, vilka av kronan skola lösas; dock skall ersättning för kostnad, som skäligen erfordrats för fastighetens och anläggningarnas underhåll, gäldas allenast i den mån den, från vilken återtagandet sker, genom det samma hindrats att draga motsvarande nytta av fastigheten.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

39 §.

Föreligger tvist angående omfattningen av kronans lösningsplikt eller om beloppet av lösen eller ersättning för kostnad, som kronan har att utgiva, skall frågan hänskjutas till prövning i den ordning, som i 2 kap. 8 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom stadgas för där avsett fall.

Har omfattningen av kronans lösningsplikt eller beloppet av lösen eller ersättning för kostnad, som kronan har att utgiva, bestämts utan att innehavare av fordran, som i 7 § avses och för vilken åborätten häftar, lämnats tillfälle att bevaka sin rätt, äge han, där ej full betalning för hans fordran lämnas honom, äska att, såvitt på hans eller annan sådan fordringsägares rätt inverkar, frågan hänskjutes till prövning i den ordning, som i första stycket sägs.

40 §.

Å dag, då kronan äger tillträda fastigheten, skall kronan till avträdaren utgiva löseskillingen med avdrag för ersättning, som tillkommer kronan, samt för fordran, som efter vad särskilt är stadgat skall utgå med förmansrätt. Är löseskillingen ej då slutligt bestämd, gälde kronan ränta efter fem för hundra från tillträdesdagen.

41 §.

Har kronan återtagit åborätten jämlikt 25 § eller har åbon skilts från åborätten till följd av uppsägning i fall, som avses i 26 §, förordne länsstyrelsen, att åborätten med vad därtill hör skall säljas å offentlig auktion.

Där länsstyrelsen i nu nämnda fall eller eljest enligt denna lag meddelar förordnande om åborättens försäljning å offentlig auktion, skall såsom innehavare av åborätten anses den, till vilken åborätten övergått genom behörigt fång, såframt anmälan om fångets skett till länsstyrelsen, innan förordnandet meddelas.

Sedan dylikt förordnande meddelats, skall detsamma gälla, ändå att åborätten icke längre innehaves av den, vilken rättigheten enligt förordnandet skulle frångå.

42 §.

Åborätt, som enligt länsstyrelsens förordnande skall säljas å offentlig auktion, skall av utmätningssmannen i orten beskrivas och värderas, varvid särskilda värden skola angivas å åborätten med den jordförbättring, som vunnits, å byggnader, stängsel och andra för stadigvarande bruk avsedda anläggningar. Vid värderingen skola jämväl utsäde och gröda särskilt värderas. Utmätningssmannen, som, där så finnes nödigt, äge tillkalla sakkunniga personer att biträda vid värderingen, avfordre ock åborättens innehavare de handlingar, vilka visa hans fång till åborätten

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

eller tjäna till upplysning om nyttjanderätt till fastigheten, ävensom uppgift å dem, vilka hava fordran eller rättighet, som bör vid auktionen iakttagas.

Vad enligt 44 § gäller i avseende å försäljning av åborätt, som utmätts för fordran, samt om fördelning av köpeskillingen därför skall i tillämpliga delar iakttagas, när länsstyrelsen förordnat, att åborätt med vad därtill hör skall säljas å offentlig auktion; dock skall i ärendet så förfaras, som om försäljningen skulle ske till gäldande av fordran med bästa förmansrätt i åborätten. De bestämmelser, som avse gäldenären, skola för sådant fall lämpas till den, som åborätten enligt förordnandet skall frångå, och vare denne pliktig betala kostnad, som ej kan i enlighet med 198 § utsökningslagen ur köpeskillingen gäldas. Ej må åborätten inropas av honom.

*Särskilda bestämmelser.**43 §.*

Häftar åbo, som skall avflytta från fastigheten, i skuld till kronan för avgäld eller för ersättning, som genom skriftlig överenskommelse blivit bestämd, eller är utskyld eller avgift, för vilken åbo skolat ansvara, icke av honom gulden, vare kronan berättigad att av åbon tillhöriga lösören och byggnader, som finnas å fastigheten, kvarhålla så mycket, som svarar mot kronans fordran, till dess åbon gör rätt för sig eller ställer kronan säkerhet. Ej må dock sålunda kvarhållas egendom, som jämlikt 65 § utsökningslagen skall undantagas från utmätning.

Har kronan enligt skriftlig handling till åbon mot ersättning överlåtit byggnad å fastigheten eller lämnat åbon lån för inlösen eller uppförande av byggnad, äge kronan för vad av ersättningen eller lånet är oguldet enahanda rätt som nyss sagts.

44 §.

I fråga om åborätt skall vad i utsökningslagen och konkurslagen är stadgat angående fast egendom äga motsvarande tillämpning med den inskränkning, som följer därav att in-teckning i åborätten icke kan meddelas, samt med följande ändringar och tillägg i övrigt, nämligen:

1. Beträffande värdering av åborätt, som skall säljas i den ordning utsökningslagen bestämmer, gälle vad i sådant avseende stadgas här ovan i 42 § för det fall, varom där är fråga.

2. Vad i 82 § utsökningslagen samt 28, 32 och 39 §§ konkurslagen sägs angående lagfart skall gälla om antagande till åbo; skolande vad förstnämnda lagrum innehåller i avseende å viss rättegångsdag lämpas till den helgfria dag, som infaller näst efter tjugu dagar från utmätningen.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

3. Den, som skall förrätta auktion å utmätt åborätt, skall anskaffa bevis, i vad mån åborätten enligt den i 46 § här nedan omnämnda bok häftar för fordran, ävensom de för bestyrkande av gäldenärens rätt till åborätten erforderliga och ej redan mottagna handlingar, vilka kunna erhållas hos länsstyrelsen; skolande å sålunda anskaffade handlingar lämpas vad i 106 § utsökningslagen stadgas i avseende å handlingar, som omfattas i 100 § samma lag.

45 §.

Över beslut, varigenom länsstyrelsen vid upplåtelse av åborätt vägrat att antaga sökande till åbo, må klagan ej föras. Anser någon sin rätt vara förnärmad genom beslut, som i annat fall jämlikt denna lag meddelats av länsstyrelsen och mot vilket klagan icke bör föras på sätt i utsökningslagen föreskrives, äge däröver hos Konungen i vederbörande statsdepartement anföra besvär i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad; dock må giltighet av föreläggande för den, till vilken åborätt övergått, att söka att varda antagen till åbo eller för dödsbodlagare efter åbo att anmäla lämplig person till handhavande för deras räkning av fastighetens skötsel komma under bedömande endast i sammanhang med klagan över beslut, varigenom föreläggandet tillämpats.

Jfr 33 §.

Part, som är missnöjd med avgäldsnämnds beslut, äge efter stämning klandra detsamma vid domstol; instämme dock sin talan inom nittio dagar från det beslutet delgavs honom, eller vare beslutet gällande. Om vad missnöjd part sålunda har att iakttaga skall i beslutet lämnas tydlig hänvisning.

46 §.

Hos länsstyrelsen skall föras bok över samtliga under åborätt enligt denna lag upplåtna fastigheter inom länet. I denna bok skall beträffande varje fastighet antecknas dess namn och beteckning i övrigt, åbons namn, hans fångeshandling och dagen för hans antagande till åbo, ansökan om åboskap, som beror på åtgärd, den årliga avgäld, som för fastigheten utgår, tiden när och för vilken avgälden senast fastställts, beloppet och beskaffenheten av fordran, för vilken åborätten enligt vad särskilt är stadgat häftar, ärenden, som angå brandförsäkring av fastighetens byggnader, så ock framställningar och beslut i andra ärenden, som rörande åborätten inkommit till länsstyrelsen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Närmare föreskrifter om bokens
inrättande och förande meddelas av
Konungen.

Jfr 47 §.

47 §.

Jfr 32 § fjärde och femte styckena
samt 46 § andra stycket.

Bestämmelser om avgäldsnäm-
dens verksamhet och kostnaden för
dess sammanträde samt om inrät-
tande och förande av den i 46 § om-
förmälda bok meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1927.

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t
anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av de
utav utskottet anförda synpunkterna låta utreda, huru-
vida och i vilken omfattning genom lagstiftnings-
åtgärder kan beredas möjlighet till försäljning av jord
i allmän ägo under sådana villkor, att bland annat
syftet med upplåtelsen behörigen tryggas, samt för
riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen
kan föranleda; ävensom

3) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de
ej kunna anses besvarade genom utskottets hemställan
under 1) och 2) här ovan, icke måtte föranleda någon
riksdagens åtgärd.

Stockholm den 9 april 1926.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerman, Hederstierna, Klefbeck, Edw. Larson, Lyberg, Tjällgren, Rogberg och Julin*;

från andra kammaren: herrar Lindqvist i Halmstad, Lindley, Leo, Johansson i Bråult, Karlsson i Vätö, Johanson i Huskvarna, Olsson i Rimforsa och Christenson i Södertälje.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

A) Beträffande förslagets allmänna grunder:

1) av herr *Hederstierna*, som anförde:

»Det genom ifrågavarande proposition framlagda förslaget till lag om upplåtelse under åborätt av viss jord är ett led i strävandena att befordra egnahems- och småbruksrörelsens utveckling, och man har nu ansett detta böra ske därigenom att kronan tillhörig jord för bildande av jordbruksfastigheter upplåtes under en besittningsrätt, som skulle komma att benämnas åborätt. Det lärer emellertid icke kunna förnekas, att ingenting är för den svenska jordbrukaren så lockande och så uppmuntrande till flit och driftighet som medvetandet om att han nedlägger sitt arbete på jord, som tillhör honom med en äganderätt, vilken efter hans död skall övergå till hans arvingar. Först under sådana förhållanden födes hos honom den självständighetskänsla, som eftersträvas av honom själv och som är till gagn för samhället. Staten synes därför böra inrikta sina strävanden på att befordra möjligheterna för den enskilde medborgaren att förvärva dylik äganderätt och ingalunda på att söka uppamma besittningsrättigheter med de otryggsmoment, som dessa så lätt medföra.

Med denna grundläggande utgångspunkt kan jag icke biträda det genom propositionen framlagda förslaget.

För att avhjälpa denna brist i detsamma har utskottet med tillmötesgående av vissa utav de väckta motionerna föreslagit ett stadgande, som skulle möjliggöra för åbo att inlösa fastighet, som av honom innehafts med åborätt, därest ej vid åborättens upplåtande gjorts annat förbehåll. Med frånseende av detta undantag skulle man tilläventyrs kunna finna nämnda uppslag värt beaktande, om utskottets förslag innefattat sådana former vid åborättens grundande, att därpå sedermera kunnat byggas en självständig äganderätt. Så är emellertid ingalunda förhållandet. Varje förfarande vid domstol, som eljest anses vara ett oundgängligt villkor för ett äganderättsförvärf, är uteslutet, och i stället skall vid länsstyrelsen föras en bok, som med sina anteckningar skall utgöra grunden för det blivande äganderätts-

förvärvet. Ett förslag med ett sådant förfaringssätt är enligt min mening av så lättvindig art, att det är mig omöjligt att ansluta mig till det-samma.

Slutligen föreligga motioner med yrkande om skrivelser till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag uti förevarande ämne. Emellertid har riksdagen redan genom skrivelse den 10 mars innevarande år anhållit om åtgärder för upplåtande till jordbruk av statens därtill lämpade domäner, och läser under sådana förhållanden ytterligare skrivelse i detta avseende icke vara erforderlig.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag,

att riksdagen måtte avslå såväl ifrågavarande lag-förslag som de i ämnet väckta motionerna».

2) av herrar *Rogberg, Johanson* i Huskvarna, *Johansson* i Brånalt och *Christenson* i Södertälje, vilka ansett, att utskottets utlåtande från och med tredje stycket å sid. 12 med kantrubrik »Utskottet» bort erhålla följande lydelse:

»Med den föreslagna upplåtelseformen avses att möjliggöra för mindre bemedlade och obemedlade att på ett betryggande sätt förvärva eget jordbruk. Åt detta syfte ger utskottet sin fulla anslutning samt anser, att sådan statens jord, som för ändamålet är lämplig, bör i största möjliga utsträckning härför tagas i anspråk. Förslaget är emellertid byggt på besittningsrätten, låt vara att denna är tänkt såsom ärftlig och förytterlig, men icke på äganderätten. Därav måste följa, att brukaren, åbon, ej kan vinna den samhörighet med jorden och den säkerhet i innehavet av densamma, vilka äro nödvändiga för att hos honom skapa intresse för hans kall och arbetsglädje i detsamma. Vidare måste med förslaget följa talrika inskränkningar uti åbons rätt att förfoga över fastigheten. Om dessa begränsningar i allmänhet äro ägnade att verka avskräckande från förvärv av åborätt, så äro vissa av dem, särskilt de, som angå åbons rätt att använda sig av fastighetens nyttigheter, så starka, att de i åtskilliga delar av landet lägga bestämda hinder i vägen för åborättens tillämpning. Åbon, utestängd såsom han är från rätten att genom inteckning begagna åborätten till underlag för fastighetskredit, torde, praktiskt taget, i kredit-hänseende bliva så gott som helt beroende av statshjälpen. Statens uppsikt är olustig för åbon. Samma uppsikt torde tillika för staten bliva besvärlig och dyrbar.

Till förmån för den föreslagna åborätten har framför allt framhållits, att enligt densamma köpeskilling icke kräves. Men samma förmån kan i lika grad beredas åbon vid upplåtelse emot äganderätt, om vederlaget i sin helhet bestämmes i årlig avgäld eller om köpeskillingen får amorteras på längre tid, t. ex. på fyratio år.

Utskottet.

*Lagförslagets
allmänna
grunder.*

Man har sagt, att genom åborätten förhindras, att den upplåtna jorden göres till föremål för spekulation eller användes på sådant sätt, att det med upplåtelsen avsedda syftet förfelas. Det skall medgivas, att åtgärder emot antydda olägenheter i och för sig kunna vara önskvärda. Dock torde spekulation i jord av art, som här är i fråga, knappast vara att befara. Visserligen har en motsatt uppfattning framkommit, och till stöd för densamma har åberopats en av kronolägenhetskommissionen år 1913 verkställd undersökning; men utskottet har egentligen icke av samma undersökning funnit det ådagalagt, att spekulation i egnahemsfastigheter av särskilt nämnvärd betydenhet skulle hava ägt rum. Farhågorna att de mestadels små jordbruksfastigheter, som till obemedlade eller mindre bemedlade från staten upplåtas, skulle komma att utnyttjas för något mot upplåtelsen stridande ändamål äro säkerligen överdrivna.

Man har vidare framhållit åborättens nytta för samhället genom att giva samhället möjlighet att i vissa fall under enklare former än expropriation återtaga jorden och att i viss mån tillgodogöra sig därå uppkommen värdestegring. Utskottet håller före, att i fall av jordens återtagande expropriation för framtiden skall visa sig endast undantagsvis behöfelig. I avseende å den oförtjänta värdestegringen kan det vara svårt att efter en följd av år avgöra vad av uppkommen värdestegring verkligen må anses vara oförtjänt och vad som kan bero på åbons arbete. Även om åbon, vilken i regel lär vara en fattig, strävsam man, skulle få ensam behålla vinsten, torde detta för samhället icke spela någon större roll.

Det betydelsefulla spørsmålet om förutsättningarna för inlösen av åborätten under äganderätt är icke berört i det framlagda förslaget. Åbon får icke anses utesluten från att göra framställning om inlösen, men då det blir på prövning i varje särskilt fall beroende, huruvida ansöknings bifalles, är även i förevarande avseende åbons ställning synnerligen oförmanlig. Inom utskottet har därför ifrågasatts, att med åborätten skulle förenas rätt för åbon att inlösa den till honom upplåtna fastigheten; och utskottet har ansett sig hava haft så mycket mera skäl att upptaga detta ämne, som riksdagen i skrivelse den 10 mars 1926, nr 70, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd undersökning låta utarbета en plan för styckning av därför lämpade kronoegendomar samt för nästkommande riksdag framlägga förslag i ärendet. I anslutning till vad som kunnat uttagas ur särskilda delar av motionerna från herr Ekman m. fl., herr Hamrin m. fl. och herr Olsson m. fl. har inom utskottet uppkommit såsom en möjlighet förslag, exempelvis, att bestämma lösesumman i sammanhang med bestämmandet av första avgälden, att beräkna lösesumman i penningar, motsvarande den summa, som erhöles genom kapitalisering efter viss procent av avgälden, att låta lösningsrätten, som självfallet borde vara ovillkorlig, inträda efter viss, ej allt för lång tid, t. ex. efter femton eller tio år, samt att låta den lösningsberättigade välja mellan lösen i form av avgäld eller i form av amortering; men utskottet har avstått

från förslag i antydd riktning. Utskottet förväntar nämligen, att riksdagen vidbliver sin uti ovannämnda skrivelse uttalade mening, och antager vidare, att det är i och för försäljning, som statens för ändamålet tjänliga jord skall styckas. Utskottet finner följaktligen en ny lagstiftning till främjande av en sannolikt föga använd upplåtelseform mindre behöfvlig. Härtill kommer, att svårigheterna visat sig stora att till en besittningsrätt, som tänkts skola bliva långvarig, knyta föreskrifter, avsedda att låta samma besittningsrätt efter jämförelsevis kort tid uppgå i äganderätt. I förberörda skrivelse har riksdagen i sin motivering uttalat, att, då det i vissa fall kunde tänkas, att spekulationsintressen kunde göra sig så gällande, att det med upplåtelsen avsedda syftemålet kunde komma att äventyras, sådana villkor borde uppställas vid upplåtelsen, att det upplåtna jordområdet komme att för framtiden behålla sin karaktär av självständigt jordbruk. I anledning härav har utskottet förelagt sig den frågan, huruvida vid en åbos eller en ungefär likställd kronoarendators lösningsrätt borde knytas villkor, som gjorde den efter inlösen förvärvade rätten endast till en modifierad äganderätt. Utskottet har ställt sig avböjande till även denna tanke. Faran för jordens användning för annat ändamål än det avsedda torde föreligga endast vidkommande fastighet med hastigt stigande värde, men dylik egendom bör icke avhändas samhället, utan såsom hittills endast utarrenderas. I detta sammanhang vill utskottet även erinra, att 1925 års författningar om förbud i vissa fall för bolag att förvärva fast egendom samt om bulvanförhållande i fråga om fast egendom ävensom 1923 års skogsvårdslagar i sin mån äro ägnade att försvåra möjligheten till jordförvärv för dem, för vilka jordens brukning till äventyrs kan vara en bisak, samt att, vilket torde vara det viktigaste, förhindra skogsskövling. Dessa lagar torde således även de motverka ett spekulationsintresse, som kan visa sig allmänskadtligt.

Av förestående lär framgå, att utskottet icke finner skäl tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande proposition. Däremot förordar utskottet, att det måtte undersökas, huruvida det icke kunde beredas obemedlade eller mindre bemedlade svenska medborgare, kända för arbetsamhet och nykterhet och i övrigt med förutsättningar för jordbruks idkande, tillfälle att å nybildade, för ändamålet anordnade mindre jordbruk å statens domäner med äganderätt förvärva jord utan att köpeskilling omedelbart behöver erläggas. Upplåtelsen kunde ju ske först på arrende, men dock med rätt för brukaren att, om han så önskade, efter viss tid, exempelvis högst tio år, tillösa sig fastigheten under äganderätt mot en summa, vilken redan vid upplåtelsen borde vara till beloppet fastställd. Då detta förslag synes utskottet stå i visst sammanhang med den i riksdagsskrivelsen av den 10 sistlidne mars begärda planen angående styckning av kronans därför lämpliga egendom, lär förslaget lämpligen böra få sin vidare behandling i sammanhang med styckningsplanen. Följaktligen synes det utskottet önskvärt, att för nästkommande riksdag må vid sidan av den nämnda planen kunna framläggas jäm-

väl förslag rörande sättet och villkoren för upplåtelse till enskilda under äganderätt av jordbruk från statsdomänerna, innehållande tillika uppgift rörande de jordbruk av sådan art, vilka inom den närmaste framtiden kunna bliva tillgängliga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att det genom Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 22 framlagda förslaget till lag om upplåtelse under åborätt av viss jord icke måtte av riksdagen bifallas;

2) att riksdagen i anledning av motionerna i första kammaren av herr Wohlin m. fl. under nr 213 samt i andra kammaren av herr Petersson i Lerbäcksbym m. fl. under nr 316 och av herr Svensson i Grönvik m. fl. under nr 319 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte i samband med den av riksdagen innevarande år begärda planen för styckning av därför lämpade kronoegendomar undersöka, huruledes det kunde underlättas för obemedlade och mindre bemedlade personer att för bildande av jordbruksfastigheter under äganderätt förvärva jord, som tillhör kronan, utan att därvid någon köpeskillning omedelbart behöver erläggas, samt för nästkommande års riksdag framlägga det förslag, som av undersökningen kan föranledas;

3) att vid bifall till vad här förut blivit hemställt, motionerna i första kammaren av herrar Lyberg och Pålsson under nr 134 och av herr Carl Gustaf Ekman m. fl. under nr 211 samt i andra kammaren av herrar Löfgren i Stockholm och Jönsson i Revinge under nr 284, av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl. under nr 317 och av herr Hamrin m. fl. under nr 321 måtte anses därmed besvarade.»

B) Vidkommande förslagets särskilda bestämmelser:

vid 5 §

av herr *Lyberg*, som föreslagit, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:

5 §.

Till åbo må — — — han är *omyndig* (= utskottets förslag).

Har åborätten genom överlåtelse eller annorledes övergått till åbons make, skyldeman i rätt upp- och nedstigande led, adoptivbarn, syskon

eller syskons avkomling, äge länsstyrelsen ej vägra godtaga honom såsom åbo, med mindre han finnes vara därtill uppenbart olämplig.

Till stöd härför har reservanten anfört:

»Bestämmelsen i andra stycket, att länsstyrelsen, om åborätten övergått till någon av de i paragrafen angivna närskylda, kan vägra godtaga denne som åbo, där godtagandet skulle vara 'oförenligt med det ändamål, för vilket åborätten upplåtits', är *antingen* överflödigt, om därmed icke avses annat än vederbörandes olämplighet såsom åbo, varom stadgande meddelas strax förut i samma stycke, eller verkligt åsidosättande av upplåtelsens ändamål, varom bestämmelser förekomma i andra delar av lagförslaget, *eller också* till sin räckvidd alldeles obestämd och därför ägnad att stärka uppfattningen om åbons osäkra ställning.

Bestämmelsen bör därför utgå.»

vid 26 §

av herr *Lyberg*, som under hänvisning till vad lagrådet i ämnet anfört (prop. sid. 107) föreslagit, att lagbudet skulle erhålla följande lydelse:

26 §.

Åborätten vare — — — från åborätten (= Kungl. Maj:ts förslag):

1. om åbon i strid — — — rättelse (= Kungl. Maj:ts förslag);
 2. om han på det sätt överträtt bestämmelserna i 21 §, att han måste anses hava gjort sig skyldig till uppenbar vanvård av fastigheten, eller om han, genom underlåtenhet att hålla för jordbruket nödiga byggnader eller annorledes, uppenbarligen vanvårdar fastigheten eller där befintliga anläggningar och icke på tillsägelse vidtager rättelse; eller
 3. om han utan tillstånd bosätter sig annorstädes och icke flyttar till fastigheten inom nittio dagar efter därom erhållet föreläggande.
- Finnes i fall — — — ej skiljas från åborätten (= Kungl. Maj:ts förslag).

C) I fråga om motiveringen:

1) av herr *Lyberg*, som ansett, att avdelningen »Utskottet. Lagförslagens allmänna grunder.» bort hava följande lydelse:

»Utskottet anser, att den i propositionen föreslagna upplåtelseformen under vissa förhållanden kan erbjuda fördelar framför den nuvarande formen för upplåtelse av jord med äganderätt. Främst är härvid att märka, att vid förvärv av jord under den förra upplåtelseformen icke kräves någon köpeskilling. Att — — — synes därför kunna vara ägnad att tillgodose — — — tryggare ställning. Detta syfte kan ej för närvarande i erforderlig grad vinnas genom försäljning, även om staten medgiver förmånliga betalningsvillkor.

Visserligen är enligt förslaget åbon utestängd från möjlighet att låta

inteckna åborätten. Men märkas bör dock, att enligt ett förslag — — — för kronan tillhöriga byggnader.

Det nya rättsinstitutet synes även — — — självständigt jordbruk.

Såsom skäl mot — — — åtkomma jord under äganderätt. Märkas bör jämväl, att den nya lagstiftningen icke avser att utesluta upplåtelse med äganderätt, utan blott att bereda *möjlighet* för kronan att, där riksdagen efter särskild prövning finner det lämpligt, använda besittningsformen, samt att hinder icke — — — av honom innehavda jorden.

I visst sammanhang — — — bliva lidande. Enligt utskottets mening äro emellertid lagförslagets många inskränkningar i åbons rätt att förfoga över fastigheten i alltför hög grad ägnade att avskräcka från förvärv av åborätt. Utskottet har för den skull undersökt, i vad mån dessa utan olägenhet för kronan och samhällsintresset må kunna avlägsnas eller modifieras, och har, såsom av det följande framgår, funnit detta böra ske i vissa avseenden. Även därefter kvarstå likväl flera inskränkande bestämmelser, som i väckta motioner påtalats och om vars behövlighet och lämplighet delade meningar funnits inom utskottet. Sålunda hava anmärkningar riktats mot åbons utestängande från möjlighet att genom inteckning i åborätten utnyttja fastighetskrediten och hans därav följande beroende av staten såsom ende kreditgivaren, mot de starka begränsningarna i rätten att använda fastighetens nyttigheter med därav sannolikt följande hinder för upplåtelseformens användning inom stora delar av landet, mot de många, delvis rigorösa bestämmelserna om fall, då åbon riskerar att gå åborätten förlustig, samt mot avgäldsperiodens längd och sättet för avgäldens bestämmande. Om också dessa och andra liknande erinringar mot förslaget icke alltid synts utskottet möjliga att vederlägga, är det tydligt, att endast erfarenhet, vunnen efter någon tids tillämpning av det nya rättsinstitutet, kan med någon säkerhet avgöra, i vad mån de uttalade farhågorna äro berättigade och ändrade lagbestämmelser påkallas. Då för den slutliga lösningen av den länge omstridda frågan om lämpliga former för upplåtelse av kronojord synes önskligt, att den föreslagna besittningsformen snarast möjligt införlivas med vårt rättssystem, har utskottet under sådana förhållanden funnit betänkligheterna i berörda avseenden icke böra hindra, att detta önskemål nu förverkligas.

Vidkommande slutligen — — — ägnade att väcka betänkligheter. Beaktas bör härvid, att skapandet av nya bärkraftiga jordbruk innebär för samhället fördelar, som icke kunna direkt uppskattas i pengar, samt att kostnaderna och myndigheternas arbete äro till sin omfattning beroende av riksdagen, som det tillkommer att efter föreliggande omständigheter medgiva, om och i vilka fall upplåtelse med åborätt skall ske.

Med stöd av det anförda anser sig utskottet böra tillstyrka införandet av en upplåtelseform av den typ, som avses i propositionen.

En fråga, som icke — — — erhålla en förmånligare ställning. Även om den nu föreslagna besittningsrätten är ägnad att — — — hans när-

maste till godo, får uppfattningen om äganderättens företräde framför andra upplåtelseformer icke underskattas. Samhörighet — — — ej skall förefinnas. Utskottet förutsätter, att riksdagen vid behandlingen av förut omförmälda proposition nr 24 eller, när fråga eljest uppkommer om generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att upplåta kronojord, närmare preciserar de undantagsfall, då sådant förbehåll må göras. För den närmare utformningen — — — förevarande lagförslag.

Då utskottet sålunda — — — stå emot varandra. Ehuru frågan om sättet för köpeskillingens erläggande icke torde stå i ovillkorligt beroende av spörsmålet om införandet av en modifierad äganderätt, synes den dock, såsom framhållits i de av herrar Lyberg och Pålsson samt herrar Löfgren och Jönsson väckta motionerna, därmed hava sådant sammanhang, att vid utredningen jämväl bör tagas under överbägande, huruvida icke, på sätt föreslagits i de av herr Wohlin m. fl. och herr Svensson m. fl. väckta motionerna, vid försäljning av kronojord kunde beredas möjlighet för köparen att få vederlaget bestämt i årlig avgäld med rätt för honom att efter lämpliga grunder avlösa densamma. Tillika torde — — — annan jord i allmän ägo.

Vad angår den av herr Petersson m. fl. — — — erforderlig.»

2) av herr *Lyberg* därjämte mot vissa delar av motiveringen under 18, 21, 30 och 31 §§.

3) av herr *Tjällgren*, som ansett, att utskottets motivering till 33 § bort erhålla följande lydelse:

33 §.

»I denna paragraf etc. — — — lika med utskottets förslag — — — förefinnas. Givetvis bör dylikt förbehåll icke göras annat än i vissa undantagsfall och då av särskilda skäl äganderätten till jorden anses böra bevaras åt kronan. Utskottet håller före, att dylika förbehåll ytterst sällan skola behöva förekomma. Tydligt är etc. — — — lika med utskottets förslag — — — jordförsäljningar.»